AKÂİD RİSALELERİ

KABİRLER, BİD’ATLER VE ÖLÜMÜ HATIRLAMA

Ahmed er-Rûmî el-Hanefî

Tahkik ve Dipnot
Prof. Dr. Muhammed el-Humeyyis

Çeviren
M.Beşir Eryarsoy

GURABA YAYINLARI

ÇATAL ÇEŞME SOKAK DEFNE HAN No: 27 / 9
CAĞLOĞLU / İSTANBUL
TEL: (0212) 526 06 05
FAX: (0212) 522 49 98
guraba@hotmail.com

İçindekiler

ÖNSÖZ

Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamd eder, Ondan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiği kimseyi saptıran olamaz. Allah'ın saptırdığını da kimse hidayete iletemez.

Şahadet ederim ki, Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur. Bir ve tektir, ortağı yoktur. Yine şahadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve rasûlüdür.

"Ey iman edenler, Allah'dan gereği gibi korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölün!" (Âli İmran, 3/102)

"Ey insanlar, sizi tek bir candan yaratan ve ondan da zevcesini var eden, her ikisinden de birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir." (en-Nisâ, 4/1)

"Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin. Günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve rasûlü'ne itaat ederse, büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur." (el-Ahzab, 33/70-71)

Şüphesiz en doğru söz Allah'ın kitabı, en güzel yol Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*'in yoludur. İşlerin kötüsü sonradan din diye uydurulanlardır. Elbette ki her bid'at bir sapıklıktır, her sapıklığın yeri de ateştir.

Ahmed b. Muhammed er-Rumî el-Hanefî, Bağavî'nin *"Mesâbîhu's-Sünne"* adlı eserinden yüz hadisi şerh etmiş ve bu eserine *"Mecalisu'l-Ebrar ve Mesâliku'l-Ahyâr:* İyilerin Meclisleri ve Hayırlıların Yolları" adını vermiştir. Bu eserin Urduca tercümesi ile birlikte Şeyh Sübhan Bahş el-Hindi tarafından oldukça eskiden yapılmış bir taş basımı vardır. el-Hindi bu tercümeye *"Hazinetu'l-Esrar"* adını vermiştir.

Aynı eseri yine Urduca'ya Şeyh Muhammed İbrahim er-Rândirî es-Suretî el-Hindî de tercüme etmiş ve bu tercümesine *"Nefâisu'l-Ezhar"* adını vermiştir.

Hanefi alimleri bu kitabı önemsemişler ve gerek eserden, gerek müellifinden övgü ile söz etmişlerdir. Şah Abdulaziz ed-Dihlevi ile Müftü Kifayetullah el-Hanefi ve başkaları bunlar arasında sayılabilir.[1][1]

Hanefi alimlerin bu eserden övgü ile söz etmeleri dolayısıyla ben de bu eserden Müslümanlara çok yararlar olacağını gördüğüm dört "meclis" seçtim. Müslümanların burada sözü edilenleri bilmeye büyük ölçüde ihtiyaçları vardır.

Özellikle İslam Dünyası'nın birçok diyarında "Kabirperestlik"in oldukça yaygın bir hal aldığı şu zamanda.

(Bunun için:)

1- Asıl yazmayı elde edemediğimden taş baskıyı esas aldım.
2- Müellifin kısa bir biyografisini koydum.
3- Kur'ân ayetlerinin yerini gösterdim.
4- Hadislerin kaynaklarını gösterip imkân ölçüsünde sıhhat derecelerini gösterdim.
5- Konulara başlık koydum, hadislerin alfabetik bir fihristini ekledim.[2][2]
6- Kitapta ele alınan konuları açıklayan ana başlıklar koydum.

Allah'tan bu çalışmamın kabul edilmesini diler, amacımıza ulaştırmasını niyaz ederiz. O bize yeter, O ne güzel vekildir!

Muhammed b. Abdurrahaman el-Humeyyis

---

[1][1] Bk. Nefâisu'l-Ezhar mukaddimesi, s.36.

[2][2] Tercümede bu sıra bozulacağından, tercümeye böyle bir fihrist yapma imkanı ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple bu fihrist tercümeye konulmadı. (Çeviren)

Müellifin Biyoğrafisi

Adı: Ahmed b. Muhammed olup Akhisar'lıdır. Hanefi mezhebindendir. "er-Rumi" diye bilinir. Osmanlı Devleti alimlerindendir. Zahidlik ile meşhur olmuştur. Birtakım telifleri olup şer'î ilimleri okutmuş, ders ve fetva vermiş, bir çok eser kaleme almıştır.
Bazı eserleri:
1- Ebu's-Suud Tefsiri'ne haşiye
2- Dekaiku'l-Hakaik
3- Şerhu'd-Dürri'l-Yetim (Tecvid)
4- Mecalisu'l-Ebrar ve Mesâliku'l-Ahyar fi Şerhi Mieti Hadisin mine'l Mesâbîh
5- Risaletu't-Taklid
6- Risale fî zikri'l-lisani ve'l-kalb
1043 h. yılında vefat eden müellif Manisa-Akhisar'da Uzuntaş ismiyle bilinen kabristanda medfundur. Yüce Rabbimizden rahmet niyaz ederiz.[3[3]]

[3[3]] Biyoğrafisi için bk. Hediyyetü'l-Ârifîn, I,157; Kehhale, Mûcemu'l-Müellifîn, II, 83. Osmanlı Müellifleri I, 26.

Kabirlerin Yanında Namaz Kılmanın, Kabir Sahiplerinden Yardım Dilemenin, Oralarda Kandil ve Mum Yakmanın Caiz Olmadığı [4][4]:

Rasulullah *sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Allah Yahudilerle Hıristiyanlara lanet etsin. (Çünkü) onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."[5][5]
Bu Mesabihu's-Sunne'nin ihtivâ ettiği sahih hadislerdendir. Bu hadisi müminlerin annesi Aişe *(radıyallahu anhâ)* rivayet etmiştir.
Peygamber Efendimizin Yahudi ve Hıristiyanlara lanet okumasının sebebi, peygamberlerinin defnedildikleri yerlerde namaz kılıyor olmalarıydı. Bunu da ya onların kabirlerine doğru secde etmenin onları tazim anlamına geldiğini kabul ederek yapıyorlardı; ki bu açık bir şirktir. İşte Peygamber Efendimizin *"Allah'ım, kabrimi kendisine tapınılan bir put kılma !"*[6][6] buyurmasının sebebi budur.
Yahutta namaz kılarken peygamberlerinin kabirlerine yönelmenin, Allah katında daha makbul olabileceğini sanmalarındandı. Çünkü böyle bir davranış hem yüce Allah'a ibadeti, hem de onun peygamberlerini tazim etmeyi ihtivâ ediyordu. Bu ise gizli bir şirktir.

Kabirlerde Namaz Kılmak:

Bundan dolayı Peygamber Efendimiz, ümmetine kabirlerde namaz kılmalarını yasaklamıştır. Böylece ümmetinin onlara benzemesini önlemeye çalışmıştır.
(Peygamberlerin kabirlerinde namaz kılmalarına sebep olan) bu iki maksat dışında farklı bir maksatları olsada, (bu yasaklanmıştır).
Yine Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Şunu bilin ki, sizden öncekiler kabirleri mescid ediniyorlardı. Sizi uyarıyorum, kabirleri mescid edinmeyin. Ben size bunu yasaklıyorum."[7][7]
Muhakkik bir ilim adamı şöyle demiştir: Salih zatların mübarek kabul edilen kabirlerinde kılınan namazlar da bu yasağın kapsamına dahildir. Özellikle insanı bu yerlerde namaz kılmaya iten sebep, bu kimselerin tayin edilmesi ise bu böyledir. Çünkü böyle bir iş "gizli şirk" mahiyetindedir. Çünkü putlara ibadet, Nuh Peygamber zamanında başlamış olup önceleri onların kabirlerinin başında ibadete koyulmaları ile ortaya çıkmıştı. Nitekim yüce Allah, Kitab-ı Kerim'inde şöyle buyurmaktadır:
"Nuh dedi ki: 'Rabbim, gerçek şu ki, bunlar bana isyan ettiler, malı ve evlâdı zararından başkasını artırmayacak kimselere uydular. Ve onlar büyük büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular. Ve 'tanrılarınızı sakın bırakmayın; sakın Ved, Suvâ', Yeğûs, Ye'ûk ve Nesr'i terketmeyin, dediler'." (Nuh, 71/21-23)
İbn Abbas ve ondan başka selef (ümmetin geçmiş alimleri) dedi ki: Bunlar, Nuh Peygamber kavmi arasında salih kimseler idiler. Bunlar ölünce insanlar onların kabirlerinin başına dikilir oldular. Sonra onların suretlerini heykel şeklinde yaptılar. Aradan uzun bir zaman geçince onlara ibadet etmeye başladılar.[8][8]
İşte putlara tapınmanın başlangıcı böyle olmuştur.
İbnu'l-Kayyim, "İğâsetu'l-Lehfân" adlı eserinde hocasından naklederek şunları söylemektedir:

---

[4][4] Birinci Oturum, Kitabın Aslında On Yedinci Oturumdur.
[5][5] Buhari, VII, 747, h.n: 4443; Müslim, 1, 377, h.h: 531.
[6][6] Müsned, 1, 246, "tapınılan" lafzı olmadan; Muvatta, 1, 172, h.n: 85, Ata b. Yesar'dan mürsel olarak; Abdurrezzak, Musannef, VIII, 464, h.n: 15916, hem merfu, hem mürsel olmak üzere iki rivayet.
[7][7] Müslim, I, 377, h.n.: 532; İbn Sa'd, Tabakat, II, 240.
[8][8] Buharî, VIII, 535, h.n.: 4920.

"Şâri'in, kabirlerin mescid edinilmesini yasaklamasına sebep teşkil eden bu illet (gerekçe); insanları ya büyük şirke ya da şirkten daha küçük günahlara düşürmüştür. Çünkü salih olduğuna inanılan adamın kabri dolayısıyla şirke düşmek, taşı ya da ağacı ortak koşmaktan nefislere daha yatkındır. Bundan dolayı bir çok kimsenin kabirlerin yanında, huşu ile yalvarıp, Allah'ın mescidlerinde de, seher vakitlerinde de yapmadıkları şekilde yakardıklarını; buralarda kıldıkları namazın bereketiyle, mescitlerde kıldıklarından beklediklerinden daha fazlasını umarak namaz kılıp dua ettiklerini görüyoruz. İşte bu fesad kaynağını kurutmak amacıyla Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*, kabristanda namaz kılmayı mutlak olarak yasaklamış bulunmaktadır.[9[9]] İsterse namaz kılan kişi, oranın bereketli bir yer olduğu kastıyla namaz kılmış olsun. Bu Peygamber Efendimiz'in güneşin doğuşu, batışı ve tam zeval vaktinde iken namaz kılmayı yasaklamasına benzer. Çünkü bu vakitler müşriklerin namaz ve ibadet zamanlarıdır. Kişinin o yerde namaz kılmanın bereketinden yararlanmak maksadıyla kabrin yanında namaz kılması ise, Allah'a ve Rasülüne karşı gelmenin, onun dinine muhalefet etmenin ta kendisidir; yüce Allah'ın izin vermediği bir din uydurmaktır.

İbadetletin Dayanağı İttibadır:

Çünkü ibadetlerin dayanak noktası, sünnete ve peygambere tabi olmaktır. Hevâlar ve sonradan çıkarılan bid'atler değildir. Müslümanlar, peygamberlerinin dininden öğrendiklerine göre, kabirlerin yanında namaz kılmanın yasaklanmış bir iş olduğunu icma' ile kabul etmişlerdir. Çünkü buralarda namaz kılmak halindeki şirk fitnesi ile putlara ibadete benzeme hali, güneşin doğuşu, batışı ve zevali hallerinde namaz kılmak mefsedetinden çok daha büyüktür. Peygamber Efendimiz, namaz kılanın hatırına gelme ihtimali çok düşük olan bu mefsedeti, müşriklere benzeme ihtimalini ortadan kaldırmak maksadıyla (seddü'z-zerâyi') yasaklamış olduğuna göre; evliyalara dua etmek, onlardan ihtiyaçlarının giderilmesini istemek, kabirlerinin yanında namaz kılmanın, mescitlerde namaz kılmaktan daha faziletli olduğuna inanmak ve buna benzer Allah'a ve Rasulü'ne açıkça karşı çıkmak olan amellerle kişiyi çoğunlukla şirke götüren bu işlerin durumu hakkında acaba ne düşünülür?"

İbnu'l-Kayyim, "İğasetu'l-Lehfan" adlı eserinde diyor ki:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sünnetinde kabirlere dair varid olmuş rivayetleri, bu husustaki emir ve yasakları, ashab ve tâbiûnun uygulamalarını bir araya derleyip toparlayan bir kimse, bunları bugün insanların çoğunluğunun uygulamasıyla karşılaştıracak olursa; bunlardan birinin ötekine, bir arada bulunmaları kesinlikle mümkün olmayacak bir tarzda zıt olduklarını, birbirleriyle çeliştiklerini görecektir.

Şöyle ki: Peygamber, oralarda namaz kılmayı yasakladığı halde, onlar bu emre aykırı olarak kabirlerin yanında namaz kılarlar.

Kabirlerin üzerinde mescit yapılmasını yasakladığı halde onlar bu yasağa aykırı olarak, kabirler üzerinde mescitler bina ederler ve buralara "meşhed (çoğulu: meşahid)" adını verirler.

Peygamber kabirlerde kandil yakılmasını yasakladığı halde, onlar bu yasağa ters düşerek, kabirlerde mumlar ve kandiller yakmaktadırlar. Hatta bu amaçla vakıflar dahi yapmaktadırlar.

Peygamber kabirlerin alçı ve kireçle sıvanmasını, üzerlerine bina yapılmasını yasakladığı halde, onlar bu yasağa ters düşerek alçı ve kireçle sıvamakta, üzerlerini yükseltmektedirler.

[9[9]] Peygamber Efendimizin: *"Yeryüzünün tamamı mesciddir. Kabristan ile hamam müstesna."* buyruğu gibi. Hadisi Ahmed, Müsned, III, 83, 96; Ebû Davûd, I,330, h.n.: 492; Tirmizi, II, 131, h.n.: 317'de rivayet etmişler; Tirmizi "Bu hadiste ıztırab vardır" demiştir. Ayrıca İbni Mâce, I, 246'da h.n.: 745; İbn Hibban, III, 103, h.n.: 1607, IV, 32, h.n.: 2312, IV, 33, h.n.: 2316; Hâkim, I, 251'de rivayet etmişlerdir. Bu senedleri kaydettikten sonra "hepsi Buhari ve Müslim'in şartlarına uygun olmakla birlikte ikisi de bunu rivayet etmemişlerdir" demektedir. Zehebi de bütün bu hadisler hakkında ona uygun kanaat belirtmiştir. Elbanî de Sahihu Camii's-Sağîr, 1/536, h.n.: 2767'de sahih olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında (bu manada) sahih başka hadisler de vardır.

Peygamber kabirler üzerine yazı yazmayı yasakladığı halde, onlar ona muhalefet ederek, üzerlerine levhalar dikmekte, bunlara Kur'an'dan ayetler ve başka şeyler yazmaktadırlar.
Peygamber kabirlere, topraklarından fazlasının onlara ilave edilmesini yasakladığı halde, onlar buna aykırı olarak, kireç, taş ve alçı toprağından başkalarını da onlara eklemektedirler.
Peygamber oraların bayram yeri edinilmesini yasakladığı halde; bu yasağına aykırı olarak oralarını bir bayram yeri ediniyorlar, bayram için toplandıkları gibi, oralarda da toplanıyorlar.
Evet bütün bunları; hatta fazlasını dahi yapıyorlar. Kısaca onlar bu hususta peygamberin emir ve yasaklarına muhalefet ediyorlar, onun getirdiklerine tam anlamıyla karşı çıkıyorlar.
Hatta bu sapık ve saptırıcılar, işi o kadar ileriye götürmüş bulunuyorlar ki; kabirler için hac ziyaretine dair hükümler belirlediler, bu amaçla (hac menasiki gibi) menasik tesbit ettiler. Öyle ki, aralarından aşırı gidenlerden birisi bu hususta bir kitap yazmış ve buna "Meşhedleri Haccetme Menâsiki" adını vermiş; böylece kabirleri Beyt-i Haram'a benzetmiş olmaktadır.
Bunun İslam'dan ayrılıp puta tapıcıların dinine girmek demek olduğu açıktır.
Şimdi Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in daha önce sözü geçtiği üzere kabirlere dair koymuş olduğu yasaklar ile bu gibi kimselerin koydukları şeriatlerle getirdikleri maksatlar arasındaki büyük farka bir bakınız!
Bu işlerin insanın sayamayacağı kadar bir çok kötülüğe sebep olduğu çok açıktır.
Bazıları şunlardır:
1- Bu kabirler dolayısıyla fitneye düşüren özellikte onları tazim etmek.
2- Bu kabirleri yeryüzünün en hayırlı ve Allah'ın en çok sevdiği mekanlar olan mescitlerden daha üstün tutmak.
Çünkü bunlar kabirlere gitmeye kalktıkları vakit, oraları tazim ederek ve onlara saygı duyarak tam bir alçak gönüllülük ve huşu ile; ince bir kalple ve buna benzer mescitlerde yaptıkları ve hatta mescitlerde benzeri bir hal içinde olmadıkları hallerle buraları ziyaret ederler.
3- Bu kabirler üzerinde mescitler yapmak, kandiller yakmak.
4- Oralarda ibadet kastıyla durmak, üzerlerine örtüler asmak, onlara koruyucular, bakıcı ve hizmetçiler görevlendirmek. O kadar ki, bu kabirlerde ibadet edenler, buralarda mücavirlik yapmayı, Mescid-i Haram'da mücavirlik yapmaya tercih ederler. Buraların hizmetkârlarını, mescitlere hizmet edenlerden daha faziletli kabul edenler.
5- Oralarda namaz kılmak, etrafında dolaşmak (tavâf), oraları öpmek, oraları istilâm etmek, oralarda yanakları yere koymak, kabrin sahiplerini yardım ve imdada çağırmak, onlardan yardım, rızk, esenlik, çocuk, borçlarının ödenmesini sıkıntılardan kurtarmalarını ve buna benzer bir zamanlar puta tapanların putlarından istedikleri şeyleri o kabir sahiplerinden istemek.
Halbuki Müslümanların önder alimlerinin ittifakı ile bunların hiç birisi meşru' değildir. Çünkü Âlemlerin Rabbinin rasûlü de, ashâbdan, tabiûndan ve dinde önder bilinen diğer kimselerden hiçbir kimse böyle bir şey yapmış değildir.
Bu yaptıkları işlerden birisinin bile meşru' ve sahih bir amel olması, bununla birlikte Peygamber Efendimizin doğruluk ve adaletlerine tanıklık ettiği ilk üç neslin bunların hiçbirini yapmalarına fırsat verilmezken; Peygamberin aralarında yalanın ve fasıklığın ortaya çıkacağına tanıklık ettiği sonrakilerin bu amelleri işleme başarısına eriştirilmeleri imkansız bir şeydir.
Bu hususta herhangi bir şüphesi olan kimse, şunu düşünsün: Yeryüzünde herhangi bir kimse, onlardan (ilk üç nesilden) birisinin herhangi bir ihtiyacı olduğunda kabirlere gidip –oralarda namaz kılıp o kabirlerden ihtiyaçlarını karşılamalarını istemeleri bir yana- orada dua ettiklerine, o kabirlere ellerini sürdüklerine dair sahih ya da zayıf bir nakilde bulunmalarına imkan var mı?
Hayır, böyle bir nakilde bulunmalarına imkan yoktur. Ancak onlardan sonra gelen nesillerden buna dair pek çok nakiller yapabilirler. Diğer taraftan aradan geçen zaman uzadıkça, bu hususlarda birtakım eserlerin telif edilmiş olduğu görülür. Fakat bunlarda Peygamberden de, râşit halifelerden de, ashab ve tabiundan da tek bir harf nakledilmiş değildir. Asla!

Hatta tam aksine buna tamamen aykırı, senedi Peygamber Efendimize kadar ulaşan pek çok hadis-i şerif görülür. Bunlardan birisi de Efendimizin: *"Ben size kabir ziyaretini yasaklamış idim. Bundan böyle kim kabirleri ziyaret etmek isterse ziyaret etsin. Ancak çirkin bir söz söylemesin."*[10[10]]
O kabirlerin yanında sözlü ve fiili olarak işlenen şirkten daha büyük çapta bir çirkinlik, bir kötülük var mıdır, hangisidir ?
Âshab-ı kiramdan bu doğrultuda gelmiş rivayetler ise sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan Sahih-i Buhârî'de geçen bir rivayete göre Ömer b. Hattab, Enes b. Malik'in bir kabrin yakınında namaz kıldığını görmüş; ona: "Kabre dikkat et, kabre!" diye seslenmiştir.[11[11]]

Âshabın Şirkten Sakınmaları:

İbnu'l-Kayyim, "İğâsetu'l-Lehfân" adlı eserinde şunları söylemektedir:
"İşte bu, peygamberlerinin kendilerine yasaklamış olduğu kabirlerin yanında namaz kılmanın zihinlerinde iyice yer etmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Enes'in böyle bir iş yapmış olması, bu işin câiz olduğuna inandığını göstermez. Çünkü, onu görmemiş ya da kabir olduğunu bilmemiş olması ihtimali vardır. Ömer *radıyallahu anh* onu uyarınca o da bu uyarıyı kabul etmiştir.
6- Şirk koşan kitap ehli, peygamberlerinin ve salih kimselerin kabirlerini bayram yeri edindikleri gibi, bu kabirlerin bulundukları yeri bayram yeri gibi edinmek. Çünkü onlar, kabirleri ziyaret için bir araya geliyor, orada bu işlerle ve eğlencelerle vakit geçiriyorlardı. Peygamber Efendimiz de ümmetine bu işi yasakladı.
Nitekim Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Benim kabrimi bir bayram (yeri) haline getirmeyiniz. Bunun yerine bana salât (ve selâm) getiriniz. Çünkü getirdiğiniz salât (ve selâm), her nerede olsanız bana ulaşır."[12[12]]
Peygamber Efendimizin kabri, yeryüzündeki kabirlerin en değerlisi ve en faziletlisi olmakla birlikte, oranın bayram yeri edinilmesi yasaklandığına göre; kim olursa olsun başkasının kabri hakkında bu yasak öncelikle söz konusu olur.
Diğer taraftan Peygamber Efendimiz: *"Bana salât (ve selâm) getiriniz. Çünkü getirdiğiniz salât (ve selâm), her nerede olsanız bana ulaşır"* sözüyle buna işaret etmektedir: Ümmetinden ona gönderilen salât ve selâmın ecir ve mükâfatını –onun kabrine ister uzak ister yakın olsunlar- elde ederler. O halde onların, kabrini bayram yeri edinmelerine bir ihtiyaçları yoktur. Çünkü kabirleri bayram yeri edinmenin ne kadar büyük kötülüklere sebep olduğunu Allah'tan başkası hakkıyla bilemez.
Kabirleri bayram yeri edinenlerin aşırıya gidenleri, onları uzaktan görür görmez bineklerinin sırtından iner, başlarını açar, alınlarını yere koyar, yeri öperler. Sonra kabirlerin yanına vardıklarında orada iki rekat namaz kılarlar. Arkasından kabrin etrafına dağılarak, yüce Allah'ın insanlar için hidayet yurdu ve bereketli bir yer kıldığı Beyt-i Haram'a benzeterek etrafında tavafa koyulurlar. Daha sonra hacıların Mescid-i Haram'da yaptıkları gibi kabri öpmeye ve istilâma geçerler. Sonra alınlarını, yanaklarını yere yapıştırırlar, bilahare saçlarını tıraş ederek ya da kısaltarak Kabri Haccetme Menasikini tamamlarlar. Derken bu putlarına kurbanlarını da sunarlar.

[10[10]] Müsned, III, 38'de: *"Ben size kabir ziyaretini yasaklamış idim. Onları artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlarda bir ibret vardır."* anlamında. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, III, 57'de şunları söylemektedir: "Bu hadisi Ahmed rivayet etmiş olup, râvileri sahih hadis ravilerindendir." Hadisi Nesâi, IV, 89'da bütünüyle Peygamber Efendimiz'e ait bir söz (merfu hadis) olarak zikretmiştir.
[11[11]] Buhârî, I, 624'de muallak olarak rivâyet etmiştir.
[12[12]] Ebu Davud, II, 534, h.n.:2042; el-Elbâni, *Sahihu'l-Camii's-Sağir*, II,1211, h.n.: 7226'da sahih olduğunu belirtmektedir.

Onların duaları, ibadetleri, kurbanları, orada döktükleri yaşlar, attıkları çığlıklar, yapılan dilekler, giderilmesi istenen sıkıntılar, fakirlerin zengin kılınma istekleri, musibet ve bela sahiplerinin iyileştirilmesine dair yaptıkları taleplerin hiçbirisi yüce Allah için olmaz; aksine bunların hepsi şeytana yapılır. Çünkü şeytan hiç şüphesiz ademoğlunun apaçık bir düşmanıdır. Türlü tuzaklarıyla onları dosdoğru yoldan alıkoyar. Onun en büyük tuzaklarından birisi de; "Şeytanın pis işlerinden olan" insanlara dik(tir)diği putlar ve heykellerdir.[13[13]] Yüce Allah da müminlere putlardan uzak kalmalarını emretmiş, felaha ermelerini de buna bağlı kılmıştır:
"Ey iman edenler ! Şüphesiz içki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. Ondan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz." (el-Mâide, 5/ 90)
Ensâb (dikili taşlar); "nusub" ya da "nasb"ın çoğuludur. Dikilerek, yüce Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen ağaç, taş, kabir, ya da başka her şeyi kapsar. Yapılması gereken bütün bunları yıkmak ve onların geriye izlerini dahi bırakmamaktır.[14[14]] Nitekim Ömer *radıyallahu anh*, altında Peygamber Efendimize beyat yapılan ağaca insanların ellerini sürdüklerini haber alınca, görevlendirdiği birisini gönderip o ağacı kestirmiştir.[15[15]]
Ömer *radıyallahu anh*, Rasûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in ashabının altında kendisine beyat ettikleri, yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerimde: *"Andolsun Allah müminlerden sana ağacın altında beyat ettikleri vakit razı olmuştur"* (el-Feth, 48/18) diye sözünü ettiği ağaca böyle bir uygulama yaptığına göre; bunun dışında kalan, alabildiğine büyük bir fitne ve büyük bir bela haline gelen diğer putlar hakkındaki hükmü ondan daha ağır olacaktır.
Bundan daha da açık ve kesin bir uygulama ise Peygamber Efendimizin Mescid-i Dırar'ı yıktırmasıdır.[16[16]]

Kabirler Üzerinde Yapılan Mescitlere Dair İslam'ın Hükmü:

İşte bu uygulama kabirler üzerinde yapılan mescitlerde olduğu gibi, fesadı bundan daha büyük olan yapıların yıkılması gerektiğinin delilidir. Bu gibi yerler hakkındaki İslam'ın hükmü büsbütün yıkılmaları ve yer ile dümdüz edilmeleridir. Kabirler üzerinde bina edilmiş kubbelerin de yıkılması gerekir. Çünkü bunlar, Rasûlullah'a isyan ve ona muhalefet etmek esası üzerine bina edilmişlerdir. O halde böyle yerlerin yıkılması, Mescid-i Dırar'dan bile daha uygundur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* kabirler üzerinde bina yapmayı yasaklamış ve onlar üzerinde mescit edinenleri lanetlemiştir. Dolayısıyla Rasûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in yapılmasını yasakladığı ve yapanını lanetlediği yapıyı yıkmakta elin çabuk tutulması gerekir.
Bunun için kabirler üzerinde yakılan her bir mumun ve kandilin de söndürülmesi gerekir. Çünkü bu işi yapanlar, Rasûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'ın okuduğu lanetle lanetlenmiştir. Rasûlullah'ın lanet okuduğu her bir iş, büyük günahlardandır.
Bundan dolayı ilim adamları şöyle demişlerdir:
Kabirlere mum, zeytinyağı ve buna benzer başka şeyler adamak caiz değildir. Çünkü böyle bir adak günah adağıdır. Bunları yerine getirmek caiz olamaz. Aksine bu gibi adaklar dolayısıyla yemin keffareti gibi keffarette bulunmak gerekir. Kabirlere bu tür bir şey vakfetmek de caiz değildir. Böyle bir vakıf sahih değildir. Bu vakfı kabul etmek de, gereğini uygulamak da helal olamaz. İmam Ebu Bekr et-Tartuşi şunları söylemektedir: "Kardeşlerim *–Allah'ın rahmeti üzerinize olsun-* etrafınıza bakınız nerede insanların kendisine yöneldikleri, kendisini tazim

[13[13]] Böylelikle kabirperestlerin putatapıcılar olduklarını ortaya koymaktadır. Çünkü bir kabire ibadet edildi mi o artık bir puttur.
[14[14]] Bu ifadelerden tapınılan kabirlerin ve üzerlerine yapılan binaların yıkılması gerektiği anlaşılmaktadır.
[15[15]] İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 100; Muhammed b. Vaddah, *el-Bid'a ve'n-Nehyü Anha*, 42-43; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 375; İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, VII, 448'de sahih bir senedle rivayet etmişlerdir, demiştir.
[16[16]] İbn-i Hişam, *Sîre*, II, 529-530

ettikleri, ondan iyileşme ve şifa umdukları, çivi çaktıkları, bez bağladıkları bir ağaç görürseniz bilin ki o Zatu Envattır, o ağacı kesiniz. Zatu Envat ise müşriklere ait bir ağaç olup onlar bu ağaca silahlarını, mallarını asarlar ve onun etrafında ibadet ederlerdi. Nitekim Tirmizi Sünen'inde Ebu Vâkid el-Leysi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resullah *sallallahu aleyhi vesellem* ile birlikte Huneyn'e doğru gittik bizler henüz İslam'a yeni girmiştik. Müşriklerin, etrafında ibadet ettikleri ve kendisine silahlarını, eşyalarını astıkları bir sedir ağaçları vardı. Buna Zatu Envat denilirdi. Biz de: Ey Allah'ın Rasulu, onların bir Zatu Envatları olduğu gibi sen de bize bir Zatu Envat yap. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu:
"Allahu ekber! Bunlar izlenen yollardır. Sizler nefsim elinde olana yemin ederim ki, İsrail oğullarının Musa'ya söyledikleri sözün bir benzerini söylediniz: "Onların bir tanrıları olduğu gibi sen de bize bir tanrı yap, demişlerdi. O : Gerçekten siz cahillik eden bir kavimsiniz, demişti" (el-Araf,7/138)
Andolsun sizden öncekilerin yollarını siz de izleyeceksiniz."[17[17]]
Silahları asmak ve etrafında dolanmak ya da yanında bulunmak maksadıyla böyle bir ağaç edinmek, ona ibadet etmeseler ve ondan bir dilekte bulunmasalar dahi, yüce Allah ile birlikte bir ilah edinmek olduğuna göre; insanların kendilerine yöneldikleri, tazim ettikleri ve şifa umdukları ağaç, taş ya da kabir gibi başka şeyler hakkında ne düşünülebilir? İnsanlar bunlar hakkında bu taş yahut ağaç ya da kabir, aslında Allah'a bir ibadet ve bir yakınlık olan adağı kabul ediyorlar ve bu puta ellerini sürüyor, onu öpüyorlar. Selef yüce Allah'ın yakınında namaz kılmayı emretmiş olduğu Makam-ı İbrahim'in taşlarına el sürmeyi dahi kabul etmeyip buna tepki göstermiştir. Nitekim el-Ezrakî Katade'den naklettiğine göre yüce Allah'ın: *"Makam-ı İbrahim'in yakınında namazgâh edininiz"* (el-Bakara, 2/125) buyruğu hakkında şunları söylediğini nakletmektedir: "İnsanlara onun yanında namaz kılmaları emrolunmuştur. Ona ellerini sürmeleri emrolunmadı." Hatta ilim adamları ittifakla oranın istilâm olunmayacağını ve Hacer-i Esved'in dışında hiç bir yerin öpülmeyeceğini söylemişlerdir. Rükn-i Yemâni'ye gelince, sahih olan sadece istilâm olunacağı ve öpülmeyeceğidir.
İşte Şeytan her zaman insanlara insanların tazim ettikleri bir adamın kabrini put olarak göstermekte ve onu Allah'ın dışında kendisine ibadet olunan bir put haline getirmektedir. Daha sonra kendi dostlarına da şunu telkin etmektedir. Her kim bu puta ibadetten alıkoymaya, oranın bir bayram yeri edinilmesini engellemeğe, onun tapınılan bir put haline getirilmesine karşı çıkmaya kalkışacak olursa, bu zatın kıymetini eksiltmiş, ona haksızlık etmiş olur. Bu nedenle cahiller böyle bir kimseyi öldürmeğe, onu cezalandırmaya kalkışırlar, onu kafir ilan ederler. Halbuki onun bütün suçu Allah'ın ve Râsûlu'nun emrettiklerini emretmek, Allah ve Rasûlü'nün yasakladıklarını yasaklamaktan ibarettir.
Kabirperestleri kabirler dolayısıyla fitneye düşüren bir takım hususlar vardır. Bunların bazıları şunlardır: Yüce Allah'ın Rasûlu ile göndermiş olduğu tevhidi tahkik etmenin, şirke götüren yolları kesmenin gerçek mahiyetini bilememek. Çünkü bu hususta basit bir bilgiye sahip olanları Şeytan, kabirler konusunda fitneye düşürmeye davet edip de onların da onun bu çağrısını çürütecek bir bilgileri bulunmadığından, cahillikleri dolayısıyla hemen onun çağrısını kabul ederler. Sahip oldukları bilgi kadarıyla da ondan korunurlar.
Bir diğer sebep; Rasûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'e nisbet edilen; puta tapıcılara benzeyen kabirperestlerin uydurdukları hadislerdir. Bu hadisler onun dininde gelen gerçeklerle tamamen çelişki halindedir.

[17[17]] Tirmizi, IV, 475, h.n.: 2180 Tirmizi: Bu hasen sahih bir hadistir, demiştir. Müsned, V, 218; Abddürrezzak, XI, 369, h.n.: 20763; Taberani, Kebir, III, 3290, 3291, 3292, 3293, 3294; İbn Hibban, Sahih, VIII, 248, h.n.: 6667; Tayalisi, 1346; Ebu Ya'la, Müsned, II, 159 h.n.: 1437; Humeydi, Müsned, II, 375, h.n.: 848; İbn Cerir, Tefsir, IX, 45; Nesâi, Tefsir, s.72; Lâlekâi, Şerhu Usuli'l-İtikad, I, 124, h.n.: 504 ve 205; İbn Ebi Âsım, Sünne, I, 37, h.n.: 76; Suyuti, ed-Dürrü'l-Mensûr, III, 114 te belirtildiğine göre de İbn Ebi Şeybe, İbnu'l-Munzir, İbn Ebî Hatim, Ebu'ş-Şeyh ve İbn Merduyeh tarafından hepsi de Sinan b. Ebi Sinan'dan o Ebu Vakid el-Leysi'den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Sahih bir hadistir. Müellif bu hadisi Buhari'ye nisbet etmiş olmakla birlikte bu bir yanılgıdır.

Kabirperestlerin Uydurdukları Hadisler:

Bunlara bazı örnekler:
"İşlerde ne yapacağınızı bilmeyecek şekilde şaşırır ve hayrete düşerseniz kabir ehlinden yardım isteyiniz."[18[18]]
"İşler sizi yorgun, bitkin düşürdü mü bu sefer kabir sahiplerine yönelmeye bakınız."[19[19]]
"Herhangi bir kimse bir taş hakkında dahi güzel zan besleyecek olursa ona faydalı olur"[20[20]] ve buna benzer İslam dinine taban tabana zıt ve puta tapıcılara benzeyen[21[21]] kabirperestlerin uydurdukları, cahil ve sapıklar arasında da yaygınlaşmış diğer hadisler…
Şanı yüce Allah, Rasûlunü taşlar, ağaçlar hakkında hüsn-ü zan besleyen kimselerle savaşmak için göndermiştir. O ümmetini her yolu kullanarak kabirlere meftun olmaktan, onların fitnesine düşmekten uzaklaştırmaya çalışmıştır.
Bu sebeplerden birisi de o kabir sahipleri hakkında anlatılan hikâyelerdir: Güya filan kişi filan kabirden bir sıkıntısı dolayısıyla yardım istemiş ve o sıkıntıdan kurtulmuş, filan kişinin başına bir musibet gelmiş, o kabir sahibine dua etmiş, sıkıntısını açmış, filan kişi bir ihtiyacı için o kabir sahibine dua etmiş, ihtiyacı giderilmiş. Kabir bakıcıları ile kabirperestler arasında bu kabilden anlatılan hikayeler pek çoktur. Onları burada nakletmek çok uzun sürer. Bunlar yüce Allah'ın hem dirilere, hem ölülere karşı en fazla yalan uyduran yaratıklarıdır.
İnsan nefsi ihtiyaçlarının giderilmesine ve sıkıntılarının ortadan kaldırılmasına çok düşkündür. Özellikle çok sıkıntı içerisinde bulunan kimseler her yola başvururlar. İsterse bunlarda bir dereceye kadar hoşlanılmayacak bir taraf bulunsun. Herhangi bir kimse filanın kabrinin denenmiş bir şifa olduğunu işitti mi hemen ona meyleder, oraya gider, onun yanında yanık bir kalple, zillet ve kırık bir gönülle dua eder. Yüce Allah da kabir için değil de kalbindeki zillet ve kırıklık dolayısıyla onun duasını kabul eder. Çünkü o bu haliyle meyhanede, hamamda veya çarşı pazarda dahi dua etse hiç şüphesiz onun duasını kabul eder. Cahil kişi de o duasının kabul edilmesinde kabrin bir etkisinin olduğunu zanneder. Yüce Allah'ın kafir de olsa çaresiz kalmış kimsenin duasını kabul ettiğini bilmez. Diğer taraftan; yüce Allah duasını kabul ettiği herkesten razıdır, diye bir şey de yoktur. Onu sevdiği, onun yaptığı işe razı olduğu anlamında değildir. O iyinin de kötünün de müminin de kafirin de duasını kabul eder. Yüce Allah bizlere lütuf ve keremiyle rızasına uygun olacak amelleri ve duaları kolaylaştırsın.

Bid'atin Kısımları ve Hükümleri [22[22]]:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"İmdi şüphesiz sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabıdır. En hayırlı doğru yol ise Muhammed'in gösterdiği doğru yoldur. İşlerin en kötüsü sonradan uydurulanlarıdır. Sonradan (din adına) uydurulan her bir şey bid'attır. Her bid'at te bir sapıklıktır."[23[23]]

18[18] Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 85
19[19] Şeyhu'l-İslam dedi ki: "Bu hadis yalandır. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'e uydurulduğu hususunda hadis ilmini bilen kimselerin icmaı ve ilim ehlinin ittifakı vardır. Güvenilir hadis kitaplarından hiç birisinde bulunmamaktadır." Bk. et-Tevessül ve'l-Vesile, s.297; er-Reddu ale'l-Bekri, s.302-303
20[20] Temyizu't-Tayyib mine'l-Habis adlı eserde (s.133) aktarıldıktan sonra şunları söylemektedir: İbn Teymiyye dedi ki: Bu hadis uydurmadır. İbn Haber de bu hadisin aslı yoktur, demiştir.
21[21] Asıl nüshada "putlar" yerine "İslam" kelimesi vardır. Ancak bunun yanlış oluğu açıkça ortadadır. Doğrusu yazılan şekildir.
22[22] İkinci Oturum (Kitabın Aslında On Sekizinci Oturumdur)
23[23] Müslim, II, 592, h.n.: 867; Ahmed, III, 310-311, Cafer b. Muhammed babasından o Cabir'den (Peygamber Efendimize) merfu olarak.

Bu hadis-i şerif el-Mesâbîh adlı eserdeki sahih hadislerdendir. Bunu Cabir bir başka hadis olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Irbad b. Sâriye de rivayet etmiştir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Benden sonra aranızda yaşayacak olanlar çok görüş ayrılıkları göreceklerdir. Sizler benim sünnetime ve benden sonra hidayete iletilmiş Râşid halifelerin sünnetine sarılınız. Sünnetime sımsıkı sarılıp onu azı dişlerinizle yakalayınız. Sonradan (din adına) uydurulan işlerden oldukça sakınınız. Çünkü sonradan uydurulmuş her bir şey bir bid'attir ve her bid'at te bir sapıklıktır."[24[24]]

Bid'atin Kısımları:

Bu iki hadiste söz konusu edilen bid'atten maksat. Kitap ve Sünnetten gizli yahut açık, lafzen söylenmiş yahut ictihad yoluyla istinbat edilmiş herhangi bir aslı ve dayanağı bulunmayan kötü bid'at (bid'at-i seyyie)dır. Yoksa herhangi bir aslî dayanağı gizli ya da açık bir mesnedi bulunan kötü olmayan bid'at değildir. Bu şekilde kötü olmayan bid'at dalâlet olmaz. Aksine bu bid'at mubah dahi olabilir. Elek kullanmak, buğdayın özünü yemeğe devam etmek, ondan karnını doyurmak gibi. Bazen müstehab dahi olabilir. Minare yapmak, kitaplar yazmak gibi. Bazen vacip te olabilir. İnkarcıların ve sapık fırkaların şüphelerini reddetmek için deliller ortaya koymak gibi. Çünkü bid'atin iki anlamı vardır.
Birincisi genel sözlük anlamıdır. Bu da kayıtsız ve şartsız olarak ortaya çıkan her şeydir. İster gelenek kabilinden, ister ibadetler kabilinden olsun.
İkincisi şer'i ve özel anlamıdır bu da dinde ashab-ı kirâm döneminden sonra şâri'nin sözlü ya da fi'li, açık ya da işaret yoluyla izni bulunmaksızın dinde herhangi bir fazlalık ya da eksiklik ortaya koymaktır.
Her iki hadiste de bid'at lafzı her ne kadar sonradan ortaya çıkarılmış her şeyi kapsamına alan genel bir mana ifade ediyorsa da, genelliği itibariyle sözlük anlamına göre değil, aksine özel şer'i manası itibariyle kapsadığı genelliktir. Dolayısıyla bu anlamıyla bid'at, kesinlikle adetleri kapsamına almaz. Aksine sadece bazı itikadî meselelerle bir takım ibadet şekillerini kapsar. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* dünyevî hususları öğretmek için gönderilmedi. O dini meseleleri öğretmek üzere gönderildi. Buna Peygamber efendimizin: *"Sizler dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz. Ben size dininiz ile ilgili herhangi bir hususu emredecek olursam onu gereği gibi yerine getiriniz"*[25[25]] sözü buna delil teşkil etmektedir.
İtikatta bid'atin kimisi küfürdür. Kimisi küfür olmamakla birlikte, adam öldürmek ve zina dahil olmak üzere, bütün büyük günahlardan daha büyüktür. Bunun üstünde sadece küfür vardır.
İbadette bid'at her ne kadar bundan daha aşağı ise de bunu işlemek bir isyandır ve bir sapıklıktır. Özellikle de müekked bir sünnet ile çatışan bir bid'at olursa.
Adetlerdeki bid'atin işlenmesinde ise isyan ya da sapıklık söz konusu olmaz. Sadece evlâ olanın terki söz konusu olur. Bu durumda böyle bir bid'atin de terk edilmesi daha uygundur.[26[26]]

[24[24]] Ahmed, IV, 126; Tirmizi,V, 44, h.n.: 2676 Abdurrahman b. Avf es-Sulemi'nin el-İrbâd b. Sâriye'den Peygamber Efendimiz'e merfu bir rivayet olarak. Ayrıca Ahmed, IV, 127; Ebu Davud, V, 13, h.n.: 4607; Hakim, Müstedrek, I, 97 –sahih olduğunu belirterek-; İbn Hibban, I, 104, h.n.: 5; Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, X, 115, Hepsi; Abdurrahman b. Amr ile Hucr b. Hucr el-Kelâî'den o el-İrbad'dan Peygamber Efendimiz'e merfu bir rivayet olarak. el-Elbani, Sahihu'l-Camiu's-sağîr, I, 499, h.n.: 2549 da sahih olduğunu belirtmiştir

[25[25]] Müslim, IV, 1836, h.n.: 2363 Hişam b. Urve'nin babasından, onun Aişe *(rad›yallahu anhâ)*'dan rivayeti ile Sabit b. Enes'ten Peygamber'e merfu olarak ; *"Sizler dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz"* lafızlarıyla.

[26[26]] İnsanların hayatı ile alakalı bid'at, her nekadar sözlük anlamı itibariyle bid'at ise de onun hakkında helal ya da haram diye hüküm vermeden önce insanlara menfatinin boyutu ve Allah'ın şeriatine muhalif olmamasına bakmak ve onu gözönünde bulundurmak gerekir.

Bu husus anlaşıldığına göre; mesela minare namaz vaktini bildirmek için yardımcı bir unsurdur. Kitapların telif edilmesi, öğretmek ve tebliğ için yardımcı bir unsurdur. İnkârcıların ve sapık fırkaların şüphelerini çürütmek maksadıyla deliller ortaya koymanın, münkerden alıkoyup dini korumak için deliller ortaya koymanın her birisi, şer'an izin verilmiş bir husustur. Hatta bunlar emredilmiş şeylerdir. Çünkü kötü olmayan bid'at şudur. Öncekiler ona ihtiyaç duymamakla birlikte; daha sonra gelenler ona ihtiyaç duymuş; herhangi bir ihtilaf söz konusu olmaksızın icma ile onu güzel görmüşlerdir.
İyice tetkik edilecek olursa kötü olmayan bu tür bid'atler oruç, namaz, Kur'an okumak gibi katıksız bedenî ibadetlerle bunların her birisinin niteliklerinde söz konusu olmazlar. Hatta bu gibi amellerde ancak kötü bid'at söz konusu olur. Çünkü birinci asırda bu fiilin ortaya çıkmamış olması ancak ona ihtiyaç duyulmaması yahut bu hususta bir engelin bulunması yahut ona gereken dikkatin gösterilmemesi yahut bu hususta tembellik edilmesi yahut bir mekruhluğun söz konusu olması meşruiyetin bulunmamasıdır. Bu ihtimallerin ilk ikisi katıksız bedeni ibadetlerde söz konusu olamaz. Çünkü ibadet etmek suretiyle yüce Allah'a yakınlaşma ihtiyacının ardı arkası kesilmez. İslam'ın ortaya çıkması ve Müslümanların üstün gelmesinden sonra ise hiç bir şey bunu engellemez. Diğer taraftan bunlara dikkat edilmemesi yahut bunlar hakkında tembellik edilmiş olması da söz konusu değildir. Zira Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* –bütün ashabı hakkında böyle bir kanaate sahip olmak caiz olamaz. O halde geriye sadece bunun meşru olmayan mekruh bir bid'at olarak ortaya çıkma ihtimali söz konusu kalmaktadır. İşte Abdullah b. Mesud'a akşam namazından sonra oturan cemaatin hali haber verildiği zaman tepki gösterdiği vakit kasdettiği anlam budur. Bu cemaat arasında bir kişi kalkıyor: Şu kadar Alahuekber deyiniz diyor, şu kadar sübhanallah deyiniz diyor, şu kadar elhamdülillah deyiniz diyor. Onlar da onun dediğini yapıyorlardı. Onların bu söylediklerini duyunca yanlarına gitti, ayağa kalkarak şunları söyledi: "Ben Abdullah b. Mesud'um. Kendisinden başka hiç bir ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, sizler kapkaranlık bir bid'at getiriyorsunuz. Yoksa sizler ilim itibariyle Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*'in ashabından daha üstün müsünüz?"
O bu sözleriyle şunu demek istemişti: Sizin bu yaptığınız ya kapkaranlık bir bid'at yahut ta sizler ashabın dikkatlerinden kaçan yahut ta bu hususta tembellik gösterdikleri için yapamadıkları bir işi telafi etmeye kalkışıyorsunuz. Böylece sizler ibadet yolu ile ilim bakımından onları geçmiş bulunmaktasınız. İkinci ihtimal (yani ilmen onları geride bırakmak) söz konusu olmadığına göre; birinci ihtimal söz konusudur. O da bu işin karanlık bir bid'at olduğudur.
İşte katıksız bedenî ibadetler hususunda ashab-ı kiram genelinde bulunmayan bir şekilde yeni bir şey ortaya koyan herkes hakkında böyle söylenir. Eğer ibadetin niteliği bid'at olarak ortaya konulan fiilde güzel bir bid'at (bid'at-i hasene) olmasını ihtiva etmesi söz konusu olsaydı[27[27]] ibadetlerde mekruh bir bid'atin varlığı söz konusu olmazdı. Hatta ilim adamlarının eserlerinde açıkça belirttiklerine göre bu gibi amellerde mekruh olan bid'atler söz konusudur. Reğaib namazı ve bu namazın cemaatle kılınması, hutbe sırasında getirilen salavatlar, tarziyeler, amin demeler, hutbe ile ezan ve Kuran kıraati sırasında çeşitli nağmeler bunlara örnektir. Cenazenin önünde, gelinin önünde yollarda açıktan zikirler getirmek ve buna benzer ibadetlerde görülen münker bid'atler bunlara örnektir. Hiç kimse kalkıp şöyle diyemez: "Bunlar mekruh olan kötü bid'at kâbilinden değildir. Aksine bunlar meşrû olan güzel bid'at kabilindendir. Buna delil de ashabdan sonra ortaya çıkartılan bazı şeylerin güzel

[27[27]] Bid'ati "hasene: Güzel" diye nitelendirmek bid'atin kısımlara ayrılması açısından sağlıklı değildir. Çünkü İslam'da bilinen manasıyla bid'at-i hasene diye bir şey yoktur. Her bir bid'at sapıklıktır. Ömer *rad›yallahu anh* 'ın: *"Bu ne iyi bir bid'attir"* derken kasdettiği yeni bir iş anlamlı olan sözlük anlamıdır. İmam Mâlik –Allah'ın rameti üzerine olsun- şöyle demiştir: "Kim bid'at-i hasene diye bir şeyin var olduğunu iddia ederse Muhammed'in risalete ihanet ettiğini iddia etmiş olur. Halbuki yüce Allah: *"Ey Peygamber rabbinden sana indirileni tebliğ et! Yapmayacak olursan onun risaletini tebliğ etmemiş olursun"* (El-Maide, 5/67) diye buyurmuştur. İşte bu hususun iyice düşünülmesi gerekir.

olmasıdır. Okullar, ribatlar, hankâhlar ve buna benzer ashab döneminde görülmemiş hayırlı müesseseleri inşa etmek gibi.”
Çünkü böyle diyene şu cevap verilir: Sahih şer’i delillerle iyi olduğu sabit olan şeyler ya bid’at değildirler; dolayısıyla umumi olan husus, o haliyle kalır. Yahut ta bu umumun tahsis edilmesi söz konusudur. Bir bölümünün tahsisinin yapıldığı umum ise, tahsisin dışında kalan şeyler hakkında bir delildir. Buna göre bir kimse sonradan ortaya çıkmış ibadetin güzelliğinin sabit olduğunu ve bunun bu umumdan tahsis edildiğini iddia edecek olursa, tahsis edebilmeye elverişli bir delil getirmesi gerekir. Çünkü çoğu bölgelerin adeti ile zahit ve abidlerin söylediklerinin çok olması, hiç bir zaman Allah Rasûlunun sözüne karşıt bir delil olmaya elverişli değildir. Aynı şekilde tahsis edici delilin de Kitap, Sünnet ve icmadan ibaret olan şer’i bir delil olmalıdır. Böyle bir delil ise ictihad ehli kimseler tarafından ortaya konulur. İctihad ehlinden olmayan zahid ve abidler, avam hükmündedir. Onların sözlerine bu husustaki aslî delillere ve muteber kitaplara uygun düşmediği sürece değer verilmez. Bu, icmaın açıkça delil teşkil ettiği bir kâidedir. Diğer taraftan yüce Allah’ın kitabında da bu kâideye delil teşkil eden buyruklar vardır. O da yüce Allah’ın şu buyruğudur:
“Yoksa onların Allah’ın izin vermediği şeyleri kendilerine dinden şeriat yapan (kanun koyan) ortakları mı vardır?” (eş-Şura, 42/21)
Buna göre kendisiyle yüce Allah’a yakınlaşmak üzere yüce Allah’ın izin vermediği bir hususu dinde şeriat olarak ortaya koyan bir kimseye kim uyacak olursa, o kimseyi Allah’a koşulan bir ortak ve bir mabud edinmiş olur. Nitekim yüce Allah kitap ehli hakkında şunları söylemiştir: *“Onlar Allah’ı bırakıp alimlerini ve rahiplerini, rabler edindiler. Meryem oğlu Mesihi de...”* (et Tevbe, 9/31) Bunu duyan Adiy b. Hatim, Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*’e; Onlar (Yahudi ve Hıristiyanlar) alimlerine ibadet etmediler, deyince Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*: *“Ama onlara itaat ettiler”*[28[28]] diye cevap verdi.
Buna göre Yüce Allah’ın izin vermediği dini bir hususta herhangi bir kimseye itaat eden bir kişi, o itaat ettiği varlığa ibadet etmiş ve onu rab edinmiş olur. Bundan anlaşıldığına göre katıksız bedeni ibadetler ile ilgili ortaya çıkan her bir bid’at, ancak seyyie (kötü) bir bid’at olabilir. Belki insanların büyük bir çoğunluğu iyi ile kötü bid’ati birbirinden ayırt edemez. Böylelikle kendi nefislerinin güzel görüp tabiatlarının meylettiği her bir şeyi güzel zannederler ve bunun sonucunda kötü olanı güzel bid’at türünden kabul ederler. Böyle yaptıkları takdirde sapı samana karıştırmış olurlar. Bu durumda kendilerini helake götürecek bir ayak kayması ile anayolda kurtarıcı bir yürüyüşü birbirinden ayırt edemezler. Bu hususta belirleyici ölçü ve kıstas şudur: İnsanlar maslahat olarak görmedikleri hiç bir şeyi ortaya koymazlar. Çünkü o işte bir kötülük olduğuna inansalardı hiç bir şekilde onu ortaya koymazlardı. O bakımdan insanların maslahat olarak gördükleri şeylerin sebebine bakınız. Eğer bu sebep Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* den sonra meydana gelmiş bir husus ise, o vakit ihtiyacın gerektirdiği şeyleri ortaya koymak ta caiz olur (sapıkları susturucu delilleri düzenleme gibi). Bunu yapmaya iten sebep sapık fırkaların ortaya çıkmasıdır. Bu fırkalar Peygamber zamanında ortaya çıkmadıklarından ötürü bu delillere de ihtiyaç yoktur.
Eğer o işi yapmaya iten sebep Peygamber zamanında da var olup onun vefatı ile ortada kalan arızi bir sebep dolayısıyla bunu terketmiş ise, yine böyle bir şeyi ortaya çıkarmak caiz olur. Kur’an’ı toplamak gibi. Çünkü hayattayken bu işi yapmayı engelleyen husus vahyin inmeye devam etmesi gibi yüce Allah’ın dilediği değişiklikleri yapmasıydı. Onun vefatı ile bu engel ortadan kalkmış oldu.
Şayet bir işi yapmayı gerektiren sebep, onun döneminde bulunmakla birlikte, o sebebin ortaya çıkmasına herhangi bir engel de bulunmuyor ve bununla birlikte peygamber o işi yapmamış ise böyle bir şeyi ortaya koymak, yüce Allah’ın dininde bir değişiklik yapmaktır. Çünkü böyle bir işi yapmakta bir maslahat bulunsaydı elbette peygamber onu yapardı ve ona teşvik ederdi. Peygamber böyle bir işi yapmadığına, böyle bir teşvikte de bulunmadığına göre, bu işte bir

---

[28[28]] Buna yakın ifadelerle Tirmizi ,V, 272 h.n.: 3095 te Musab b. Sad’den o Adiy b. Hatim’den yoluyla rivayet etmiştir. Tirmizi: Bu ğarîb bir hadistir, demiştir.

maslahat olmadığı da ortaya çıkmış olmaktadır. Aksine böyle bir şey çirkin ve kötü bir bid'attir. Bayramlarda ezan okumak buna örnektir. Bazı sultanlar bunu ihdas edince ilim adamları buna karşı çıktılar ve bunun mekruh olduğuna hükmettiler. Eğer böyle bir ezanın bid'at oluşu mekruh oluşunun delili olmasaydı, bu yüce Allah'ı zikretmektir, insanları yüce Allah'a ibadete davet etmektir, denilir ve cuma ezanına kıyas edilir; yüce Allah'ın: *"Allah'ı çokça zikredin"* (el-Cuma, 62/10) buyruğu ile : *"Allah'a davet eden… kimseden daha güzel sözlü kim olabilir"* (Fussilet, 41/33) buyruklarının genel çerçevesi içerisine sokulabilirdi. Ancak ilim adamları böyle demedi. Aksine şöyle dediler: Onun (Peygamberin) yaptığını yapmak sünnet olduğu gibi onun döneminde gerektirici sebebin varlığı ve engelin de bulunmamasına rağmen terk ettiği bir şeyi terk etmek te aynı şekilde sünnettir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* cuma gününde ezanı emretmiştir. Fakat bayramlarda ezan okumayı emretmemiştir. O halde bayramlarda ezanı terk etmek sünnettir.

Hiç kimse bayram namazı dolayısıyla ezan ilave edip de; bu salih ameli daha bir arttırmaktır ve böyle bir fazlalığın zararı yoktur diyemez. Zira böylesine şu cevap verilir: İşte peygamberlerin dinleri böyle değişti, şeriatleri bu şekilde değişik şekillere büründü. Dinde fazlalık caiz olsaydı, sabah namazının farzının dört rekat, öğlenin farzının altı rekat kılınması da caiz olur ve bu salih bir ameli artırmaktır, buna ziyadenin zararı olmaz, denirdi. Fakat hiç bir kimse böyle bir şey söyleyemez. Çünkü bid'atçinin maslahat ve fazilet diye ortaya koymak istediği şey, eğer peygamber döneminde sabit ise bununla birlikte peygamber bu işi yapmamışsa, o vakit böyle bir fiilin terk edilmesi her genel kâidenin ve bütün kıyasların önüne geçirilecek bir sünnet olur.

Böyle bir amelin dinde meşru olmadığına inanmakla birlikte bu işi yapan bir kimse, bid'atçi olmayan bir fasık olur. Eğer bunun dinde meşru olduğuna inanmakla birlikte amel ederse bid'atçi ve fasık olur. Çünkü fasıklık bid'atten daha geneldir. Her bir bid'at fısk olmakla birlikte, aksi böyle değildir.

Aynı şekilde bid'atin fasıklıktan daha kötü olduğu da söylenmiştir. Bid'ati işleyen bir kimse Resululah *sallallahu aleyhi vesellem* ile çelişir. Eğer bid'atiyle onu tazim ettiği kanaatinde olup bunun sünnetten daha hayırlı ve daha doğru olduğunu zannediyor ise, o vakit şeriatın hoş görmeyip yasakladığı bir işi kendisi güzel gördüğünden ötürü Allah'a ve Rasûlu'ne muhalefet eden bir kimse olur ve dinde bid'at çıkartmak işte budur. Yüce Allah ise kullarına onlar için yetecek kadar ibadetleri teşri buyurmuş dinlerini mükemmelleştirmiş, onlar üzerindeki nimetini tamamlamış bulunmaktadır. Nitekim bu hususu şu buyruğu ile Kitab-ı Keriminde bize haber vermektedir:

"Bu gün sizin için dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım." (el-Maide, 5/3)

Çünkü mükemmel olan bir şeye yapılan bir ilave bir eksikliktir, bir muhalefettir. Tıpkı eldeki fazla parmaklara benzer. Usul ilminin genel hükümlerinden birisi de şudur: Fiillerin güzelliği ve çirkinliği hak ehline göre ancak şeriat ile bilinir. Akıl ile değil. Buna göre şeriatte emrolunmuş her bir iş güzeldir. Şeriatte yasak kılınmış her bir iş de çirkindir. İmam Gazzâli *"el-Erbaîn fi Usuli'd-din"* adlı eserinde şunları söylemektedir:

"Sakın aklına dayanarak tasarruflarda bulunmaya ve hayırlı ya da faydalı olan her bir şey daha faziletlidir demeye; bu işler ne kadar çok olursa o kadar faydalı olur diye düşünmeye kalkışma. Çünkü aklın, ilahi emirlerin sırlarını keşfedemez; bunları ancak peygamber kuvveti akleder. O halde sana düşen ittibâ etmektir. Çünkü özel hususlar kıyas ile anlaşılamaz. Namaza nasıl çağrıldığına, bununla birlikte gün boyunca (farz) namazdan nehyolunduğuna, sabahın ve ikindinin farzından sonra ve güneşin doğuşu ile batışı ve zeval sırasında namaz kılmanın yasaklandığına dikkat etmelisin. Bu ise gündüzün yaklaşık üçte birine kadar devam eder."

Allah’ın Dininde Hevâya Uymaktan ve Aklın Hakemliğine Başvurmaktan Kaçınmak:

Yine Gazzali, *İhyau Ulumi’d-din* adlı eserinde şunları söylemektedir: “Akıllar ilaçların faydalarını idrak edemez. Ancak deney yoluyla bunları bilebilir. Yine akıllar ahirette neyin faydalı olduğunu bilemez. Üstelik tecrübeyle bunun bilinmesine de imkan yoktur. Bu ancak bazı ölmüş kimseler bize geri dönerek yüce Allah’a yakınlaştırıcı ameller ile ondan uzaklaştırıcı amelleri bize haber vermeleri halinde bilinebilir. Ancak böyle bir şey asla beklenemez.”

Mecmau’l-Bahreyn müellifi şunları söylemektedir: “Bir adam bayram gününde kabristanda bayram namazından önce namaz kılmak istedi. Ali *radıyallahu anh* ona engel oldu. Adam:

“Ey Müminlerin emiri dedi. Ben biliyorum ki yüce Allah namaz kılmaktan ötürü azap etmeyecektir.” Ali *radıyallahu anh* şu cevabı verdi:

“Ben de biliyorum ki yüce Allah, Allah’ın Rasûlu bir işi yapmadıkça yahut o işe yapılması için teşvikte bulunmadıkça yapana sevap vermeyecektir. Bu durumda senin kılacağın namaz abes bir iş olur. Abes iş yapmak ta haramdır. Belki yüce Allah peygamberine muhalefetin dolayısıyla bu abes işinden ötürü seni azaplandırır.”

Hidaye müellifi de şunları söylemektedir: “Tan yeri ağardıktan sonra sabahın iki rek’atinden daha çok nafile kılmak mekruhtur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* namaza olan düşkünlüğüne rağmen daha fazlasını kılmamıştır.”

Peygamberin böyle bir işi yapmamış olmasını, ibadetler hususunda kerâhete bir delil olarak nasıl değerlendirdiğine dikkat etmek gerekir.

İbnü’l-Hümam da şunları söylemektedir: “İbadetlerde vacip ile bid’at olma ihtimali bulunanları ihtiyaten yapmak uygundur. Ancak bid’at ya da sünnet olma ihtimali olanları terk etmek uygundur. Çünkü bid’ati terk gerekli bir şeydir. Sünneti eda ise gerekli değildir.”

Hulasa adlı eserde de bid’atin; vacibin terk edilmesinden daha çok zararlı olduğuna delalet eden bir mesele vardır. Şöyle ki: Eğer namazını kıldı mı kılmadı mı diye şüphe edecek olursa, şayet henüz o namazın vakti çıkmamışsa onu iâde etmelidir. Eğer vakit çıkmış sonra da şüphe etmiş ise bu hususta bir şey yapması gerekmez. Eğer şüphe ikindi namazında ise birinci ve üçüncü rekatlerde okur. İkinci ve dördüncü rekatlerde okumaz. Çünkü farz namazda kıraatin ilk iki rekatta yapılması vaciptir. Ona bu şekilde kıraati terk etmesinin emredilmesi ikindiden sonra nafile kılma ihtimali dolayısıyladır. İkindiden sonra nafile ise mekruh bir bid’attır. Süfyan es-Sevri’den şöyle dediği rivayet edilmektedir: “İblis bid’ati bütün masiyetlerden daha çok sever çünkü masiyetlerden tevbe edilir fakat bid’atten tevbe olunmaz”[29[29]]

Bid’atin Tehlikesi:

Bunun sebebi şudur: Masiyet işleyen kimse masiyet işlediğini bildiği için tevbe etmesi ve masiyetleri dolayısıyla mağfiret dilemesi umulur. Bid’at sahibi ise itaat ve ibadet içerisinde olduğuna inanır. Tevbe de etmez, mağfiret de dilemez. İşte İblisden nakledilen de budur: “Âdem oğullarının belini masiyetlerle, günahlarla kırdım. Onlar ise tevbe etmekle, mağfiret dilemekle belimi kırdılar. Ben de onlar için kendileri sebebiyle mağfiret dilemeyecekleri, kendilerinden tevbe etmeyecekleri günahlar ortaya çıkardım. Bunlar ise ibadet şeklindeki bid’atlerdir.”

İnsanların bir çoğu alışageldikleri bid’atlerin mekruh olmadığına, aralarında yaygın bir hadisi delil olarak göstermeyi alışkanlık haline getirmişlerdir; o da şudur: “Müslümanların güzel

---

[29[29]] Ebu Nuaym, Hilye, VII, 26, Yahya b. Yeman es-Sevri’den diye rivayet etmiş olup lafzı: “Bid’atten tevbe edilmez” şeklindedir

gördükleri bir şey, Allah nezdinde de güzeldir. Müslümanların çirkin gördükleri bir husus Allah nezdinde de çirkindir."

Acaba onların böyle bir şeyi delil göstermeleri doğru olur mu, olmaz mı diye sorulacak olursa, fazilet sahibi bazı kimselerin zikrettiğine göre cevap şöyledir: Böyle bir delillendirme doğru olamaz. Hadis esas itibariyle onların lehine değil, aleyhine bir delildir. Çünkü bu İbn Mesud'a mevkuf olarak rivayet edilen hadisin bir bölümüdür. Bunu Ahmed, Bezzar, Taberâni, Tayalisî ve Ebu Nuaym şöylece rivayet etmişlerdir: "Yüce Allah kulların kalplerine baktı. Muhammed'i seçti ve onu risaleti ile peygamber olarak gönderdi. Sonra kulların kalplerine bir daha baktı, onun için bir takım arkadaşlar seçti, onları dininin yadımcıları, peygamberinin destekleyicileri kıldı. Bundan ötürü müminlerin güzel gördüklerleri bir şey, Allah nezdine de güzeldir, müslümanların çirkin gördükleri bir şey Allah nezdinde de çirkindir"30[30]

Şüphesiz ki "el-Müslimûn" lafzı başına gelen "Elif-Lam" mutlak olarak cinsi ifade etmek için değildir. Çünkü o takdirde hadis Peygamber Efendimizin: *"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır; biri dışında hepsi cehennemde olacaklardır"31[31]* hadisine muhalif olur. Çünkü ümmetin bütün fırkaları müslüman olmakla birlikte, mezhebinin de güzel olduğu görüşündedir. Dolayısıyla bu fırkalardan hiç birisinin cehennemde olmaması gerekir. Aynı şekilde kimi müslüman bir şeyi güzel görmekle birlikte, kimileri onu çirkin görebilmektedir. Bu ise güzelin çirkinden ayırd edilememesi sonucunu verir. Bu durumda buradaki "Elif-Lam" ahd için olmalıdır. İfadede mahud olan ise (İbn Mesud'un sözlerinde) sözkonusu edilenlerdir. Bu da onun "onun için arkadaşlar seçti" ifadesi ile kastedilenlerdir. Dolayısıyla "müslümanlar" ile kasdedilenler, sadece ashabıdırlar.

Yahutta (bu "elif-lam") cinsin özelliklerini kapsamak (istiğrâk) içindir. O takdirde müslümanlar" lafzı ile kasdedilenler, mutlak anlamda kullanılan lafzı, kemal anlamını ifade edecek manada kabul ederek, İslam vasfında kemal derecesini temsil eden ictihad ehli olan müslümanlar olur. Çünkü mutlak lafız eğer karine yoksa, kamil olan ferd hakkında kullanılır ki bu da müctehiddir. O takdirde (Abdullah b. Mesud'un) ifadesi, ashabı kiramın yahutta müctehidlerin güzel gördükleri Allah nezdinde de güzeldir; ashabın ya da müctehidlerin çirkin gördükleri de Allah nezdinde çirkindir, demek olur.

"Elif-lam"ın gerçek istiğrak (bütünü kapsayan) anlamda olması da mümkündür. Buna göre mana da şöyle olur: "Bütün müslümanların güzel gördükleri bir şey Allah nezdinde de güzeldir. Bütün müslümanların çirkin gördükleri şey, Allah nezdinde de çirkindir. Hakkında görüş ayrılığına düştükleri husus ise muteber olan hayırlı olduklarına (Peygamber tarafından) tanıklık edilmiş olan nesillerin tutumudur. Yalan ve güvenilir olmamakla nitelendirilen nesiller değildir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:

"Nesillerin en hayırlısı aralarında gönderilmiş olduğum benim çağdaşlarımdır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra ise yalan yaygınlık kazanacaktır."32[32] O halde bunların sözlerine ve fiillerine itimad etmeyin. Şüphesiz ki ashab tabiin ve müctehid imamlar zaruret miktarını aşan bid'atleri çirkin kabul ediyorlardı. O halde onların çirkin gördükleri Allah'ın nezdinde de çirkindir. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'ın: *"Ümmetim sapıklık üzere birleşmez."33[33]* buyruğu bunu ifade eder. Bu hadiste

---

30[30] Ahmed, I, 379; Ebu Nuaym, Marifetü's-sahabe, I, 142 no: 48 de Asım o Ebu Vail'den o Abdullah'dan diye rivayet etmiş olup hasen bir rivayettir.

31[31] Ebu Davud, V, 4, h.n.: 4596; Tirmizi, V, 25, h.n.: 2640; Tirmizi: Hasen, Sahih bir hadistir demiştir; İbn Mace, II, 1321 h.n.: 3991 Hepsi bu hadisi Ebu Seleme'den Ebu Hureyre'den diye Peygamber Efendimiz'e merfu bir rivayet olarak zikretmişlerdir. el-Elbani, Sahihu'l-Camii's-sağir, I, 245, h.n.: 1083 te sahih olduğunu belirtmektedir.

32[32] Buhari, V, 306; Müslim, IV, 1963, h.n.: 2533

33[33] İbn Ebi Âsım, es-Sünne, I, 41, h.n.: 82 el-Hasen'in Ka'b b. Âsım el-Eşari'den Peygamber Erfendimiz'e merfu olarak şu rivayetini kaydetmektedir: *"Şüphesiz yüce Allah ümmeti bir sapıklık üzere birleşmekten korumuştur."* el-Elbani hadisin hasen olduğunu belirtmiştir. İbn Ebi Âsım 83 no'lu Katade'nin Enes'ten merfu olarak şu rivayetini kaydetmektedir: "Şüphesiz Allah benim ümmetimi sapıklık üzere birleşmekten himaye

"ümmet" ile kasdedilen, hiç bir şekilde fasıklığı ve bid'atçiliği bulunmayan her bir müctehidin görüş birliği ile ortaya çıkan icmadır. Çünkü fısk (yalancılık) ile itham edilme sonucunu doğurur, adaleti kaldırır. Bid'at sahibi ise insanları bid'ate davet eder ve mutlak anlamda ümmetin kapsamına girmez. Çünkü mutlak olarak ümmetten kasd edilen, ehl-i sünnet ve'l cemaattir. Bunlar ise Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* ile onun ashabının yolunu izleyenlerdir. Bid'at ve dalalet ehli bunların arasına girmez. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*: *"Benim ümmetim benim sünnetimin yolunu izleyenlerdir"*[34[34]] diye buyurmuştur. "Benim ümmetim" lafzı ile ümmetin tamamının kasdedilmiş olması mümkündür. Bu da izafetin "elif-lam" gibi kabul edilmesine binâendir. Bu izafet istiğrak için de olabilir. Bu durumda mana şöyle olur: Yahudilerle Hıristiyanların peygamberlerinden sonra sapıklık üzere birleştikleri gibi, benim ümmetimin tümü herhangi bir zamanda sapıklık üzere birleşmez. O takdirde bu hadis, Peygamber Efendimizin: *"Benim ümmetimden; kendilerine yardım etmeyenlerin de onlara muhalefet edenlerin de –Allah'ın emri gelinceye kadar- kendilerine asla zarar veremeyeceği; Allah'ın emrini dimdik ayakta tutan bir kesim var olagelecektir"*[35[35]] hadisine uygun bir anlam ifade etmiş olur.

Bid'atlerden ve Sonradan Din Adına Uydurulan Hususlardan Sakınmanın Gereği:

Bu husus böylece ortaya çıktığına göre her müslümana bu dönemde düşen görev, herhangi bir bid'ate ve din adına sonradan uydurulmuş herhangi bir şeye meyletmemek ve onlara aldanmaktan alabildiğine sakınmaktır. Böylelikle kişi dinini alışageldiği ve onlarla büyüdüğü geleneklerden, adetlerden korumuş olur. Çünkü bunlar öldürücü bir zehirdir. Bu bid'atlerin afetlerinden kurtulabilen ve hakkı görüp bunlardan uzak kalabilen pek azdır.

Kureyşlilerin alışageldikleri adetler dolayısıyla Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'ın getirmiş olduğu hidayet ve apaçık belgeleri inkâr edip reddettiğini unutmayalım. Onların bu halleri küfür ve azgınlıklarına sebep teşkil etmişti. Nihayet görerek yetiştikleri ve alışageldikleri hususlar sebebiyle onun hakkında söylediklerini söylediler. Bundan dolayı İbn Mes'ud şöyle derdi: "Sonradan ortaya çıkan bid'atlerden kendinizi koruyunuz. Çünkü din hiç bir zaman kalplerden bir defada gitmez. Fakat şeytan sizler için kalplerinizden imanı büsbütün giderinceye kadar bid'atler ortaya koyar."

Buna göre Müminin aldanmaması ve herhangi bir şey üzerindeki samimiyetinin gücünü ve o işi ibadet diye çokça yapmasını hak üzere oluşuna delil göstermemelidir. Testerelerle biçilecek olsa dahi o işten dönmemesi, o kimsenin dini hususunda hak üzere olduğuna delil değildir. Çünkü onun o iş üzerindeki kararlılığı ve samimiyeti onun hak oluşundan kaynaklanmıyor. Aksine bu işi din olarak benimseyen bir topluluk arasında yetişmesinden dolayıdır. Böyle bir ortamda yetişip onunla içli dışlı olmanın, bir şeyin –hak ya da batıl olması bir tarafa- onun içten kabul edilmesinde pek büyük bir etkisi vardır. Böyle bir kararlılığın genel olarak Yahudi ve Hıristiyanlar ile onların durumunda bulunan mürekkep bir cehalet sahibi kimseler arasında genel olarak bulunduğuna dikkat etmeliyiz.

O halde bu öldürücü zehirden alabildiğine kaçınmak gerekir. Daima hakka eğilimli olmak, şeriate tabi olmak ve bid'atleri terketmek suretiyle kurtuluşu aramaya dikkat etmek gerekir. Şüphesiz ki şeriate tabi olmak, kişinin bu dönemde yapabileceği en faziletli ameldir. Çünkü

---

etmiştir." 84 no'da Ebu Halef el-A'ma, Enes'ten Peygamber Efendimiz'e merfu bir rivayet olarak: *"Şüphesiz ümmetim bir sapıklık üzerinde birleşmez…"* diye rivayet etmektedir. el-Elbani zayıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Elbani, Ka'b b. Âsım'ın rivayet ettiği hadisi, Sahihu'l-Cami, I, 367, h.n.: 1786 da hasen olduğunu belirtmiştir

[34[34]] Bu hadisin kaynağını tesbit edemedim.

[35[35]] Buhari, VI, 250, h.n.: 3116; Müslim, III, 1524, h.n.: 1027

uzun bir dönemden beri sünnete muhalif amellerde bulunmak, yaygınlık kazanmıştır. O halde, sonradan din adına uydurulan işlerden alabildiğine sakınmak, kaçınılmaz bir iştir.
Çoğunluğun ittifak ettiğini görsek dahi ashab-ı kirâm döneminden sonra ortaya çıkan hususlar üzerindeki ittifaklara aldanmamalıyız. Aksine onların hallerini ve amellerini iyice tetkik etmek hususunda gayret göstermemiz gerekir. Şüphesiz ki insanlar arasında Allah'ı en iyi tanıyan ve ona en yakın olan kimseler ashaba en çok benzeyen, onların izledikleri yolu en iyi bilen kimselerdir. Çünkü din onlardan öğrenilmiştir. Şeriatin şeriat sahibinden nakledilmesi hususunda onlar esastır.
Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: *"İnsanlar ayrılığa düştükleri takdirde siz en büyük kalabalığa uymağa bakınız."*[36[36]] Bununla kasdedilen hakka bağlılık ve ona uymaktır. İsterse ona sımsıkı sarılanlar, sayıca az, ona muhalefet edenler çok olsun. Çünkü hak denilen şey, ilk cemaatin izlediği yoldur ki, bunlar da ashab-ı kirâmdır. Onlardan sonra batılın çokluğuna itibar edilmez.
Fudayl b. İyad'ın şu anlamda bir sözü vardır: "Sen hidayet yolunu izlemeye bak. O yolu izleyenlerin sayıca az olmalarının sana bir zararı olmaz. Sapıklık yollarından da kendini koru Helâk olanların çokluğu da sakın seni aldatmasın!"
Seleften birisi şöyle demiştir: "Eğer sen şeriata uygun düşersen hakikati de görmüş isen, isterse bütün mahlukat senin görüşüne muhalefet etsin, aldırma."
İbn Mes'ud da şöyle demiştir: "Sizler işlerde elini çabuk tutan kimselerin en hayırlılarınız olduğu bir zamandasınız. Sizden sonra öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda insanların en hayırlıları işini sağlam tutan ve üzerinde dikkatle duran kimseler olacaktır. Çünkü o zaman şüpheler çoğalacaktır."
İmam Gazali şöyle demiştir: "Andolsun doğru söylemiştir. Çünkü bu zamanda ileri atılıp içinde bulundukları hallerde kalabalıklara uyan ve onların daldıkları şeylere de dalan kimseler, kalabalıkların helâk olduğu gibi helâk olur gider."
Çünkü dinin aslı, dayanağı ve onu ayakta tutan direği, çokça ibadet, çok Kur'an okumak, açlık ve benzeri hallerle mücahede etmek değildir. Onun esası dini bid'atlerden ve din adına sonradan uydurulmuş şeylerden gelecek afet ve musibetlere karşı himaye edip korumaktır. Bid'atlerin çokluğu ve yaygınlık kazanmış olması dolayısıyla adeta bid'atler dinin şiârlarından yahutta bizim için farz olan hususlardanmış gibi bir hal almış bulunuyor. Keşke bizler bu işleri bid'at diye bilerek yapmış olsaydık. Çünkü durum böyle olsaydı, o vakit tevbe etmek, bu işlerden mağfiret istemek umulurdu. Fakat bizler bu bid'atleri itaat ve ibadet diye aldık, onları kendimize din edindik. Bu hususta bizden önce gelip yanılan, yanlışlık yapan, yahut gaflete düşen kimselerin izlerine uyduk, arkalarından gittik. Bu gibi kimseleri dinimiz hususunda kendimize önder kıldık.
Birileri gelip te bizim işlediğimiz bu bid'atlere karşı çıkar ve tepki gösterecek olursa, eğer bu kalbimizden kendisine saygı duyduğumuz kişilerden ise, ona böyle bir iş caizdir, bunun caiz olduğunu filan söylemiştir, der ve ona yanılan, yanlışlık yapan yahutta gaflete düşen bizden öncekilerden birilerinin adlarını zikrederiz. Şayet kalbimizden kendilerine saygı duymadığımız kimselerden ise beklemediği, hatırından geçirmediği sözleri bizden duyar. Bütün bunlara sebep ise bizdeki mürekkep cehalettir. Çünkü bizler eğer kendi nefislerimizi gerçek cahilliği ile görecek olsak, bize hakkı gösteren kimselerin verecekleri cevapları kabul eder, yanılan, yanlışlık yapan ya da gaflete düşen kimseleri dinimiz hususunda delil diye ileri sürmezdik. Zira insanın din hususunda masum olandan başka bir kimseyi taklit etmesi caiz değildir. O ise ya şeriatın sahibi olandır yahutta şeriat sahibinin kendisi hakkında hayırlı bir

---

36[36] İbn Mace, II, 1303, h.n.: 3950 Ebu Halef el-A'mâ'nın Enes'ten Peygamber'e merfu olarak rivayeti şu şekildedir: *"Şüphesiz ümmetim sapıklık üzere birleşmez. Sizler bir ayrılık gördüğünüz takdirde büyük kalabalığa uymaya bakınız."* Zevâid'de belirtildiğine göre hadisin senedinde Ebu Halef el-A'mâ vardır. Asıl adı Hazim b. Ata'dır, zayıf bir ravidir. Hadis hepsi de su götürür rivayet yollarıyla nakledilmiştir. Bu açıklamaları el-Irakî, Tahricu Ehâdîsî'l-Beydâvî'de yapmıştır.

şekilde tanıklıkta bulunduğu kimselerdir. Bunlar şâriin hikmeti gereği herbirisine belli bir fazilet tahsis etmesini gerektirdiği ilk üç nesildir.

İlk Üç Neslin Fazileti:

Birinci nesli yüce Allah hiç kimsenin kendilerine erişmesine imkân bulunmayan bir meziyyet ile mümtaz kılmıştır. Çünkü onlar peygamberini görmüşler, Kur'an'ın ona nüzûlüne tanık olmuşlardır. Yüce Allah onlara bu Kur'an'ı tek bir harf dahi kaybolmayacak şekilde ezberleyip bellemeyi ilham etmiştir. Onun için o Kur'an'ı derleyip topladılar, kendilerinden sonra gelenlere onu kolaylaştırdılar. Peygamberlerinin hadislerini kalplerinde ezberlediler ve gerektiği şekilde tesbit ettiler.

Böylelikle bu dinin dimdik ayakta durmasında onların çok büyük bir payı olmuş oldu. Bunu elde edebilmek imkansız bir şeydir. Kimse böyle bir seviyeye ulaşamaz. Yüce Allah peygamberinin ümmeti adına onları en iyi bir şekilde mükâfatlandırsın.

Onlardan sonra tâbiûn geldi. Onlar da dağınık bulunan hadisleri ve dinin meselelerini derleyip toparladılar. Ashab-ı Kirâmdan ahkâmı ve tefsire dair bilgileri naklettiler. O kadar ki, birileri bir tek hadisi dinlemek, bir tek meseleyi öğrenmek için bir aylık ya da iki aylık bir mesafeye yolculuk yapardı. Bunlar şeriat ile ilgili hususları en mükemmel şekilde tesbit ettiler. Böylelikle bunlar da bu dinin dimdik ayakta durmasına pek büyük bir fazilete eriştiler.

Bunlardan sonra etbâu't-tabi'în geldi. Bunların arasında çeşitli yeni olaylar karşısında kendisine başvurulan fukahâ ortaya çıktı. Bunlar Kur'an'ın derlenip toparlanmış, erişilmesi kolay bir halde olduğunu, hadislerin tesbit edilip zapt edildiğini gördüler. Bunun sonucu olarak Kur'ân ve hadisler hakkında şeriatın kâideleri gereğince derin bilgi sahibi oldular. (Tefakkuh) Şeriatten ilgili usul çerçevesinde hükümler çıkardılar. Delâlet şekillerini tayin ettiler ve bunları anlamayı insanlara kolaylaştırdılar.

Durum böylece düzene girdi. Muhammed ümmetinin dini onlar vesilesiyle karar buldu. Bu dinin dimdik ayakta durmasında bunların da özel konumları ortaya çıktı.

Bunlar da dünyadaki ömürlerini bitirdikten sonra arkalarından gelenler artık ifa edecek bir görev bulmadılar. Bunlar din işinin en mükemmel bir halde olduğunu gördü. Dolayısıyla bunlara kalan sadece onların çıkardıkları ve açıkladıkları hükümleri bellemekten ibaretti. Sonradan gelen bu kimseler için ancak onlara uyarak, onları taklid ederek ve onların koydukları ölçüler içerisinde kalarak hayra ulaşmak mümkün olabilirdi.

Eğer sonradan gelenler öncekilerin anlayışı dışında bir anlayış tesbit ederlerse bu o kimselere, geri çevrilir. Ancak görüş belirttikleri mesele eğer fiilen ya da sözlü olarak öncekilerin döneminde açıklanmamış olmakla birlikte, onların ahkâma dair koymuş oldukları kâideler ve onlardan sabit olan ilkeler çerçevesinde tetkik edilmesi gereken meselelerden olması hali müstesnâdır.

Eğer bu meseleleri onların koydukları esaslar çerçevesinde ele alırlarsa bu kabul edilir. Aksi takdirde edilmez. Çünkü onlardan sonra gelen herkes bir bid'at hakkında; bu müstehaptır der, sonra buna dair onların koydukları usul dışında bir delil getirirse, bu ondan kabul edilemez. Çünkü başkasına uymak ve başkasını taklit etmek sadece hüsn-ü zan ile olmaz. Böyle bir şey ancak adaletli bir müctehid hakkında düşünülebilir. Mukallid olan kimseler hakkında düşünülemez.

Ancak uzun bir zamandan beri ictihad kesintiye uğramış olduğundan ötürü müctehidin mezhebini bilme yolu sadece ilim adamları arasında elden ele dolaşan muteber bir kitapta nakl edilmesinden ibaret kalmıştır. Bu da bu mezhebi o kitaptan çıkartabilecek ve ilim ve amelinde kendisine güvenilen bir kimse yahutta ilim ve amelinde kendisine güvenilen adaletli birisinin; böyle bir şeyi öğrenebilmeye gücü yetmeyen kimselere bildirmesiyle öğrenilir. O halde her kitap ile amel etmek de caiz değildir. Çünkü bu zamanda gerçeği bilmeden zayıf kimselerin derleyip toparladığı bir takım kitaplar ortaya çıkmıştır. Her bir alimin sözü de alınmaz. Çünkü

üç nesilden sonra insanlar arasında fasıklık yaygınlık kazanmıştır. Artık (günümüzde) hali belli olmayan, fasık hükmündedir.[37[37]] Bu bakımdan doğruluk tarafını ağır bastıran adalet vasfının bulunması kaçınılmazdır.

Diğer taraftan bu hususta mutlaka bilinmesi gerekli, kabul edilmiş bir kâide vardır. O da şudur: Fıkhî bir mesele nakledildiği takdirde onun iyice tetkik edilmesi gerekir. Eğer o meselenin alındığı kaynak kitap, sünnet ve icmadan bilinen ve meşhur bir kaynak ise; hiç kimse bu hususta hükmü tartışamaz. Eğer onun alındığı kaynak bilinmiyor, hatta ictihadi bir mesele ise, eğer onu nakleden kişi müctehid ise mukallid olan kimsenin ona tabi olması gerekir. Ayrıca ondan delil istemesi gerekmez. Çünkü müctehidin sözü onun için bir delildir.

Şayet o meseleyi nakleden müctehid değil de mukallid bir kimse ise eğer o meseleyi bir müctehidden nakletmekte olup ondan nakil ettiğini ortaya koyarsa yine bu hususta ona uymak gerekir.

Şayet onu bir müctehidden nakletmiyor fakat kendisinden yahut bir başka mukallitten naklediyor ya da mutlak olarak zikrederse; eğer bu hususta şer'i bir delili açıklayabilirse o takdirde bu meselede söyleyecek bir söz yoktur. Şayet delil açıklamıyor ise durum tetkik edilir. Eğer söylediği söz usule ve muteber kitaplara uygun ise ve bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı yoksa onunla amel etmek câizdir.

Ancak gereğince amel eden kimsenin taklid ettiği bu konumunda durmaması gerekir. Aksine ondan yaptığı bu nakle dair delil istemelidir. Şayet nakledilen söz, eğer usule ve muteber kitaplara muhalif ise, ona hiç bir şekilde iltifat olunmaz. Çünkü ilim adamları sihhati bilinmeyen bir hükme uymanın sahih olmayacağını açıkça ifade etmişlerdir. Bu, hükmün batıl olduğunun bilinmesi bir tarafa, batıl oduğu açıkça bilinmese dahi böyledir.

Kabirleri Ziyaret Etmenin Caiz Olup Olmadığı Haller [38[38]]:

Resulullah *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:

"Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım; artık onları ziyaret edebilirsiniz."[39[39]]

Bu hadis-i şerif *Mesabîhu's-Sünne*'nin zikrettiği sahih hadislerdendir. Bunu Büreyde rivayet etmiş olup bu hadiste, İslam'ın ilk dönemlerinde kabirleri ziyaret etmenin yasaklanmış olduğu açıkça ifade edilmektedir. Çünkü kabirleri ziyaret, putlara ibadet etmenin başlangıcıdır. Bu onulmaz hastalığın başlangıcı Peygamber Nuh *aleyhisselam*'ın kavmi arasında olmuştur. Nitekim yüce Allah Kitab-ı Keriminde bunu bize şöylece bildirmektedir:

"Nuh dedi ki: 'Rabbim, gerçek şu ki; bunlar bana isyan ettiler. Malı ve evladı zararından başkasını artırmayacak kimselere uydular ve onlar büyük büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular. Ve tanrılarınızı sakın bırakmayın. Sakın Vedd, Suva, Yeğus, Yeûk ve Nesri terketmeyin dediler." (Nuh, 71/21-23)

İbn Abbas ve seleften başkaları şöyle demişlerdir: "Bunlar Nuh *aleyhisselam*'ın kavmi arasında salih bir topluluk idiler. Öldükten sonra insanlar onların kabirleri başlarında durdular; sonra onların heykel şeklinde suretlerini yaptılar. Aralarından uzun bir zaman geçtikten sonra da onlara ibadet etmeye başladılar."[40[40]]

Putlara ibadetin menşei, kabirlerden başladığından ötürü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* de İslam'ın ilk dönemlerinde ashabına -şirke giden yolu kapatmak maksadıyla- kabir ziyaretini yasaklamıştır. Çünkü onlar henüz küfrü terk edeli kısa bir süre geçmişti. Daha sonra tevhid onların kaplerinde iyice yerleşince onlara kabirlere ziyaret için izin verdi. Onlara kimi zaman davranışlarıyla kimi zaman sözleriyle kabirlerin nasıl ziyaret edileceğini öğretti. Bunu da pek çok hadiste görüyoruz. Bu hadislerin kimi kabir ziyaretine izin mahiyetinde, kimi bu

---

[37[37]] Ancak bu bilinen şeri kâidelere aykırıdır. Çünkü müslümanda aslolan doğruluktur. Onun yalancılığı ortaya çıkıncaya dek adalet vafı kalkmaz

[38[38]] Üçüncü Oturum (Kitabın Aslında Elli Yedinci Oturumdur)

[39[39]] Müslim, II, 672, h.n.: 977; Ahmed, V, 350; Nesâi, IV, 89

[40[40]] Daha önce de geçen bu rivayet; Buhari, VIII,535 h.n.: 4920'de zikredilmektedir.

ziyaretin nasıl yapılacağını öğretmek mahiyetindedir. Bunların muhtevasında kabir ziyaretinin muhtevası da anlatılmaktadır.
Kabir ziyaretinin yapılacağına izin vermeye dair hadislerin birisini Ebu Süfyan rivayet etmiştir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle demiştir:
"Ben sizlere önceleri kabir ziyaretini yasaklamış idim. Şimdi onları ziyaret edebilirsiniz çünkü onlarda bir ibret vardır."[41[41]]
Bunlardan birisi de Ali b. Ebi Talib'ten rivayet edilmektedir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamış idim. Onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü oralar sizlere ahireti hatırlatır."[42[42]]
Bir diğer rivayet İbn Mes'ud'dan gelmiştir buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar dünyaya olan rağbeti azaltırlar."[43[43]]
Bir diğer rivayet Ebu Hureyre yoluyla gelmiştir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Kabirleri ziyaret ediniz çünkü onlar ölümü hatırlatırlar."[44[44]]
Bir başka rivayet Büreyde'den gelmektedir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Ben sizlere kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım onları ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Fakat kötü ve günahı gerektirici bir söz söylemeyin."[45[45]]

Kabristana Girerken Yapılacak Dua:

Kabir ziyaretini öğretmeye dair hadislere gelince; bunlardan birisi Büreyde'den rivayet edilmiş olup buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* Efendimiz onlara kabristana girdikleri vakit şöyle söylemelerini öğretiyordu:
"Esselamu Aleykum ya ehle'd-diyari mine'l-müminine ve'l-müslimine ve innâ inşaallahu bikum lahikun entum lena selefun ve nahnu lekum tebaun. Nes'elullaha lena ve lekum u'l âfiyete: Ey mümin ve müslüman kimselerin bulundukları diyarın ahalileri! Sizlere selam olsun. İnşallah biz de size katılacağız. Siz bizden önce gidenlersiniz. Biz de arkanızdan geleceğiz. Bize de size de Allah'dan esenlik dileriz."[46[46]]
Bu kabilden bir diğer rivayet müminlerin annesi Aişe *radıyallahu anha*'dan gelmiştir. Buna göre o Resulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'e şöyle sormuş:
"Ey Allah'ın Rasûlu, kabirleri ziyaret esnasında ne söyliyeyim?" Peygamber şöyle buyurdu:
"Şöyle de: Esselamu ala ehli'd-diyâri ve'l-müslimin ve yerhamullahi'l-müstakdimine minna ve minkum ve'l-müstehirîn ve innâ inşâallahu bikum lahikûn: Mümin ve müslüman olan bu

---

41[41] Taberâni, Kebir, XXIII, 278, h.n.: 602 İbn Ebi Müleyke'nin Ümm Seleme'den Peygamber'e merfu olarak naklettiği bir rivayet şeklinde. Mecmau'z-zevâid, III, 58 de şunları söylemektedir: Hadisin senedinde Yahya b. el-Mütevekkil de bulunmaktadır, zayıf bir ravidir.
42[42] Ahmed, I, 145; Mecmau'z-zevâid, III, 58 de şunları söylemektedir: Sahih'de bir takım rivayet yolları vardır. Bu hadisi de Ebu Ya'la ile Ahmed rivayet etmişlerdir ki rivayetinde Rabia b. en-Nabiğa da bulunmaktadır.
43[43] İbn Mâce, I 501, h.n.: 1571 Zevâid'de senedinin hasen olduğu belirtilmektedir.
44[44] İbn Mâce, I, 500, h.n.: 1569 Ebu Hureyre'den Peygamber Efendimiz'e merfuan kaydettiği bu rivayetin lafzı şu şekildedir:
"Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü onlar sizlere ahireti hatırlatır" el-Elbâni, Sahihu'l-Camii's-Sağir, I, 668, h.n.:3577 de sahih olduğunu belirtmektedir.
45[45] Nesâi, IV, 89 el-Elbâni Sahihu'l-Camii's-Sağir, I, 485, h.n.: 2474 de sahih olduğunu belirtmiştir.
46[46] Müslim, II, 671, h.n.: 975; Nesâi, IV, 94; İbn Mace; I, 494, h.n.: 1547; Ahmed, V, 353, 359; İbnü's-Sünni, Amelu'l-yevmi ve'l-leyle, s.197, h.n.: 594

diyarın ahalisine selam olsun! Allah bizden ve sizden önden gidenlere de geri kalanlara da rahmet buyursun Şüphesiz bizler de Allah'ın izniyle size kavuşacağız."[47[47]]
Bir diğer rivayet Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan gelmektedir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* kabristana gitmiş ve şöyle buyurmuştur:
"Esselâmu aleykum dare kavmin müminin ve innâ inşâallahu an karîbin bikum lâhikûn: Ey müminler diyarı(nda bulunanlar), selam sizlere! İnşâallah bizler de pek yakında sizlere kavuşacağız."[48[48]]
Bu kabilden bir diğer rivayet de İbn Abbas'tan gelmiştir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* Medine kabristanından geçmiş, onlara dönerek şöyle seslenmiş:
"Esselamu aleykum ya ehle'l-kubur, yağfirullahu lenâ ve lekum. Entum selefuna ve nahnu bi'l-eser: Ey kabirlerde bulunanlar, selam sizlere! Allah bize de size de mağfiret buyursun. Siz bizden önce geçip gittiniz, biz de arkanızdan geliyoruz."[49[49]]
Görülüyor ki Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* bu hadis-i şeriflerde kabirleri ziyaret etmenin faydasını açıklamış bulunmaktadır. Bu da ziyaret eden kimsenin hem kendisine hem kabirdekilere iyilik yapmasıdır. Kendisine yaptığı iyilik, ölümü ve ahireti hatırlamak, dünyaya olan rağbeti azaltmak (zühd)dır. Gerekli ibreti ve öğüdü almaktır. Kabirdekilere iyiliğine gelince, onlara selam vermesi, onlara rahmet ve mağfiret dua etmesi ve esenlik dileğinde bulunmasıdır.

Kadınların Kabirleri Ziyaret Etmeleri

İlim adamları genel olarak şöyle demişlerdir: Bu erkekler hakkında böyledir. Kadınlara gelince, onların kabristana gitmek üzere çıkmaları helal değildir. Çünkü Ebu Hureyre'den rivayete göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:
"Kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet olunmuştur."[50[50]]
"Nisabu'l-İhtisab" adlı eserde belirtildiğine göre kadıya kadının kabirleri ziyaret etmenin caiz oluşu hakkında soru sorulmuş ta şu cevabı vermiştir: Bu konuda cevaz hakkında soru sormamak gerekir; bu işi yapmaya kalkışan kadına erişecek lanetin miktarı hakkında soru sorulur. Çünkü o kabristana gitmeye niyet edince Allah'ın ve meleklerin lanetine uğrar. Çıkınca şeytanlar ona kavuşur, kabristana varınca ölenin ruhu onu lanetler. Geri dönünce Yüce Allah'ın, meleklerinin lanetine uğrar, evine dönünceye kadar devam eder. Haberde rivayet olunduğuna göre
"Herhangi bir kadın eğer kabristana gitmek üzere çıkarsa, yedi meleğin ve yedi arzın melekleri ona lanet eder. Herhangi bir kadın evinden çıkmaksızın ölüye hayır dua ederse Yüce Allah ona bir hac ve bir umre sevabı verir."[51[51]]
Selman ve Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* bir gün mescitten çıktı. Evinin kapısında durdu. Kızı Fatıma geldi ona:
"Nereden geldin?" diye sordu. O:
"Ölmüş olan filan kadının evine gitmiştim", dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*:
"Peki onun kabrine gittin mi?" diye sordu. Fatıma:
"Ben senden duyduğum o sözleri duyduktan sonra böyle bir şeyi yapmaktan Allah'a sığınırım", dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu:
"Eğer onun kabrine gitmiş olsaydın, cennetin kokusunu almayacaktın."[52[52]]

47[47] Müslim, II, 670, h.n.: 974; Nesâi, IV, 91
48[48] Müslim, I, 218, h.n.: 249; Nesâi,I, 94; Ahmed, II, 375; Muvatta, I , 28
49[49] Tirmizi, III, 369, h.n.: 1053; Tabarani, Kebir, XII, 107, h.n.: 12613
50[50] İbn Mâce, I, 502, h.n.: 1574; Hassan b. Sabit'ten, 1575 no'lu hadis ise İbn Abbas'dan 1576 no da Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Tirmizi, III, 371, h.n.: 1056 Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. el-Elbâni, Sahihu'l-cami, II, 909, h.n.: 5109 sahih olduğunu belirtmektedir
51[51] Bu rivayetin kaynağını tesbit edemedim. Hadis olduğunu zannetmiyorum. Bu manada *"Allah kabir ziyaretçisi kadınlara lanet etsin"* hadisi vardır

Kabirdekilerin Halinden İbret Alma:

Buna göre erkeklerden kabirleri ziyaret etmek isteyen her bir kimsenin kabirlerden elde edeceği payın davarlar gibi onların etrafında dönüp dolaşmaktan ibaret olmaması gerekir. Aksine bir kimse kabirlere geldi mi, kabirdekilere selam vermeli ve onlara hazır kimselermiş gibi hitapta bulunmalıdır. Daha önceki hadislerde geçtiği üzere onlar için rahmet, mağfiret ve esenlik dileğinde bulunmalıdır. Ardından toprağın altında bulunanlardan, sevdiklerinden, ahalisinden uzak kalmış bu kimselerden ibret almalıdır.

Böyle bir kimse kabre girdikten sonra sorgu ile sınanmıştır. Acaba verdiği cevapları doğru muydu? Acaba bunun kabri cennet bahçelerinden bir bahçe midir yoksa yanlış cevap verdiği için kabri cehennem çukurlarından bir çukur mudur?

Daha sonra kendisini ölmüş gibi kabre koyulmuş ve malını, ailesini, çocuklarını, tanıdıklarını geride bırakmış gibi, yalnız başına kalmış gibi şu anda sorguya çekiliyormuş gibi düşünsün. Acaba ne cevap verecek? Durumu ne olacak?

Orada bulunduğu sürece bu ibretli hal ile kendisini meşgul etsin. Bu büyük ve tehlikeli hallerden kurtuluşta sadece mevlasına bağlansın ve yalnız ona sığınsın.

Kabirlerin Yanında Kur'an Okumanın Hükmü:

Kabristanda Kur'an okumaya gelince; bazı alimler onu caiz kabul ederken diğer bazıları da kabul etmez ve şöyle derler: Kabir ziyaret eden kimsenin mutlaka ibret almakla meşgul olması gerekir. Kur'an okuyan kimsenin ise iyiden iyiye düşünmeye, zihnini kıraat ile ilgili hususlarda odaklaştırmaya ihtiyacı vardır. Hem ibret almak ve hem düşünmek ise; aynı anda ve tek kişinin kalbinde bir arada bulunamaz.

Bir kimse: Ben bir zaman ibret alırım, bir diğer zamanda da Kur'an okurum. Kur'an okunduğu takdirde rahmet iner, bunun sonucunda bu rahmetten kabirdekilere fayda sağlayacak bir şeyler ulaşması umulabilir, diyecek olursa buna bir kaç bakımdan cevap verilebilir:

1- Şüphesiz Kur'an okumak her ne kadar ibadet ise de ziyaretçinin daha önce sözü geçtiği üzere ölüm meleklerinin soru sormaları ve buna benzer hususlardan ibret almak ve tefekkür ile meşgul olması da bir ibadettir. Ziyaret vakti sadece bu ibadet için bir zamandır. Bir ibadetten çıkıp bir diğer ibadete geçilmez; özellikle başkası için bu yapılmaz.

2- Bir kimse eğer evinde Kur'an okuyup kıraatini bitirdikten sonra onun sevabını diliyle; Allah'ım bu kıraatimin sevabını kabirdekilere ulaştır diyecek olursa, hiç şüphesiz bu sevap onlara ulaşır. Bu onlara sevabı ulaştıracak bir duadır. Duanın da ölülere ulaştığında görüş ayrılığı yoktur. Dolayısıyla kabirleri başında Kur'an okumaya ihtiyaç olmaz

3- Kabir ziyaretinde bulunan kimsenin ölülerin kabirleri üzerinde Kur'an okuması bazılarının azap edilmelerine sebep olabilir. Çünkü gereğince amel etmeyi gerektiren bir ayet geçtiği her seferinde kabirde bulunan kimseye: Sen bu ayeti okumadın mı, bu ayeti duymadın mı ona nasıl muhalefet ettin, nasıl gereğince amel etmedin denilir ve buna muhalefet etmesinden dolayı ona azap edilir.

4- Sünnet bu şekilde varid olmuş değildir; onu yapmamak için bu kadarı da yeterlidir.

Durum böyle olduğuna göre; kabir ziyaretinde bulunanlara yakışan, sünnete uymak ve onlar için meşru olan sınırlarda durarak bu sınırları aşmamaktır; ta ki bu yolla hem kendilerine, hem kabirde bulunanlara iyilik yapan kimseler olsunlar.

---

[52][52] Ebu Davud, III, 460, h.n.: 3123; Nesâi, IV, 27; Hadis Abdullah b. Amr'dan Peygamber'e merfuan uzunca bir olay kapsamında zikredilmektedir. Nesâi dediki: Rabia zayıf bir ravidir bu ise hadisi Abdullah b. Amr'dan rivayet eden Ebu Abdurrahman el-Hubulli'den rivayet eden şahıstır. Hadisi ayrıca Hâkim, I, 374 te rivayet etmiş, Buhari ile Müslim'in şartına göre sahihtir demiş Zehebi de bu hususta ona muvafakat etmiştir

Kabir Ziyareti; Şeriata Uygun ve Bid'at Olmak Üzere İki Türlüdür:

Çünkü kabir ziyareti iki çeşittir. Biri şer'i ziyarettir, diğeri bid'at ziyarettir.
Şer'i ziyaret, Resulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'ın izin verdiği şekilde yapılan ziyarettir. Bundan gözetilen maksat iki tanedir: Birisi ziyaret edene racidir. Bu da öğüt ve ibret almaktır. İkincisi ise kabirdekilere racidir, bu da ziyarette bulunan kimsenin onlara selam vermesi ve onlara dua etmesidir.
Bid'at ziyarete gelince, bu da kabirlerin yanında namaz kılmak, onların etrafında dolanmak, kabirleri öpmek, onları istilâmda bulunmak, yanakları vurmak, topraklarını almak, kabirde bulunan kimseleri çağırıp onlardan yardım ve imdat istemek, onlardan zafer, rızık, afiyet, çocuk vermelerini, borcunu ödemelerini, sıkıntıları gidermelerini, darda kalmış olanın imdadına yetişmelerini istemek ve buna benzer puta tapan kimselerin putlarından istediklerini dilemek şeklinde yapılan ziyaretlerdir.
Bu tür şirk kokan bid'at ziyaret, esas itibariyle müşriklerden alınmıştır. Müslüman alimlerin ittifakıyla bunların hiç birisi meşru değildir. Çünkü alemlerin Rabbinin Resulu da ashabı kiramdan da tabiinden de dinin önder diğer imamlarından da kimse yapmış değildir. Hatta ashab-ı kirâm bundan çok daha önemsiz görülen işleri dahi tepkiyle karşılamış, kabul etmemiştir nitekim, el-Marur b. Suveyd'den rivayete göre Ömer *radıyallahu anh* Mekke yolunda iken sabah namazını kılmış, daha sonra insanların bir tarafa doğru gittiklerini görmüş, bunlar nereye gitti, diye sormuş. Ona Resulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in namaz kıldığı bir mescide gidiyorlar, onlar da orada namaz kılacaklar demişler. Bunun üzerine şu cevabı vermiş: Şüphesiz sizden öncekiler de bu kâbilden işlerle helak oldular. Onlar peygamberlerinin eserlerini araştırıyorlar ve oraları kilise ve manastır ediniyorlardı. Her kim namaz vaktine bu mescitlerde erişirse oralarda namaz kılsın, fakat bu vakitlerde değilse yoluna devam etsin ve özel olarak orayı ziyaret etmeyi kast etmesin.[53[53]]
Aynı şekilde insanların Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'e altında bey'at ettikleri ağaca ellerini sürdükleri haberini alınca birisini göndererek o ağacı kestirmiştir.[54[54]]
Ashab-ı kirâmın Resulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'e be'yat ettikleri, yüce Allah'ın Kur'an-ı Keriminde: *"Andolsun ki ağacın altında sana beyat ederlerken Allah müminlerden razı olmuştur"* (el-Feth, 48/18) diye Kur'an-ı Kerimde söz konusu ettiği ağaca, Ömer bu uygulamayı yaptığına göre, ya onun dışındakiler hakkında onun vereceği hüküm ne olabilir.
Selef-i salih gerçekten tevhidi her türlü şirk kokusundan soyutlamış, onu şirke karşı alabildiğine himaye etmişlerdir.

Ashab Peygamberin Kabri Yanında Nasıl Dua Ederdi?

O kadar ki Velid b Abdülmelik zamanında Peygamber Efendimizin Hücre-i Saadetlerine ibadet türünden olan namaz dua ya da başka bir şey için girmezlerdi. Bütün bunları mescitte yaparlardı. Herhangi birileri Peygamber efendimize selam verecek olupta dua etmek istedi mi kıbleye yönelir, sırtını da kabrin duvarına döner, sonra dua ederdi. Bu hususta ilim adamları arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Onların ayrıldıkları husus ona ne zaman selam verileceği hakkındadır.
Ebu Hanife dedi ki: Selam vereceği vakitte de kıbleye yönelir kabre yönelmez. Başkaları ise dua esnasında kabre yönelmez, demişlerdir. Hatta şunu söylemişlerdir: Dua edeceği vakit

[53[53]] Abdürrezzak, Musannef, II, 118, 119 h.n.: 2734 el-A'meş'ten o el-Ma'rur b. Suveyd'den o Ömer'den diye. Ayrıca bk. Fethu'l-Bari, I, 678
[54[54]] İbn, Sa'd, Tabakat, II, 100; İbn Hacer, Fethu'l-bari, VII, 448 de senedin sahih olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bunu Muhammed b. Vaddah el-Bida', s.42-43 te İbn Ebi Şeybe, Musannef, II, 375 te nakletmişlerdir

kıbleye yönelir kabre yönelmez ta ki dua kabir yanında olmasın çünkü merfu hadiste sabit olduğu üzere dua ibadetin kendisidir: *"Şüphesiz dua ibadetin ta kendisidir"*[55[55]]
Ashab ve tabiinin teşkil ettiği selefi salih ibadeti katıksız olarak Allah'a tahsis etmişler, kabirler yanında Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in izin verdiği kabir sahiplerine selam vermek, Allah'tan onlara rahmet, mağfiret ve esenlik dilemek dışında ibadet türünden hiç bir şey yapmamışlardır. Bunun sebebi ise şudur: Ölenin ameli artık sona ermiştir. O kendisine dua edecek kendisi için şefaatte bulunacak birisine muhtaçtır. Bundan dolayı ölüye vacip ya da mendup olarak namaz esnasında dua etmek hayatta olana meşru olmayan bir şekilde meşru kılınmıştır. Bizler herhangi bir cenaze namazını kılmak üzere durduğumuzda ona dua eder onun için şefaat talebimizi iletiriz. Defnedilmesinden sonra ona dua edip şefaatçi olmak için yalvarmak daha da öncelikle söz konusudur. Çünkü defnedilmekten sonra kabrinde nââş üzerinde iken ki halinden daha çok duaya muhtaçtır. Çünkü artık o vakit sorgulanmaya ve başka hususlara maruzdur. Nitekim Osman b. Afvan'dan rivayete göre Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* ölünün defnedilmesi işi bittikten sonra kabri başında durur ve şöyle dermiş *"Kardeşiniz için mağfiret dileyiniz ve ona sebat verilmesi için dua ediniz, çünkü şu anda ona soru sorulacaktır."*[56[56]]

Defnedilmesinden Sonra Ölüye Dua Etmek:

Süfyan es-Sevrî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ölüye Rabbin kimdir? Diye sorulduğunda şeytan ona bir şekilde görünür ve kendi nefsine ben senin rabbinim, diye işaret eder. Tirmizi dedi ki işte bu çok büyük bir fitnedir. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* sebat verilmesi için dua ederek: Allah'ım, ona soru sorulacağı vakit konuşmasına sebat ver ruhuna semanın kapılarını aç diye dua ederdi.
Selef ölü mezarına konulduğu vakit: Allah'ım! Sen onu kovulmuş şeytandan koru. Diye dua etmeyi müstahap görürlerdi. İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'ın yirmi küsür yıl boyunca kabirdekilerle ile ilgili uygulaya geldiği sünneti budur. Raşid halifelerin de sünneti bu olduğu gibi bütün ashabın ve tabiînin izlediği yol da budur. Fakat bid'at ve dalâlet ehli olan kimseler sözü kendilerine söylenenden başkası ile değiştirdiler. Onlar Rasulullah *sallallahu aleyhi vesellem*'ın ölüye de ziyaret edene de bir iyilik olarak meşru kıldığı ziyareti, ölüden istekte bulunmak, onun yardımını dilemek ve ondan yardım istemeye dönüştürdüler. Oysa bu Abdullah b. Mesud'un hakkında şunları söylediği fitneden başka bir şey değildir: "Yaşlının onu görerek daha da yaşlandığı, küçüğün onu görerek yetiştiği, insanlar üzerinde akıp giden ve değişikliğe uğradığı vakit sünnet değiştirildi diye yakınılacak şekilde; sünnet gibi benimsedikleri o fitnelerle kalacağınız vakit haliniz ne olacaktır."[57[57]] İbnu'l Kayyim *İğasetu'l-lehfan* adlı eserinde şunları söylemektedir: İşte bu; amelin sünnete muhalif yapılması halinde ona itibar edilmeyeceği ve ona iltifat edilmeyeceğinin delilidir. Uzun bir dönemden beri sünnete aykırı uygulama yapıla gelmiştir. O halde sonradan ortaya çıkmış olan hususlardan alabildiğine sakınmak gerekmektedir. İsterse çoğunluk bu iş üzerinde ittifak etmiş olsun. Onların ashab-ı kirâmdan sonra ortaya çıkmış bid'atler hususunda mutabakâta varmış olmaları sakın seni aldatmasın. Aksine kişiye düşen ashabın hallerini ve amellerini

---

[55[55]] Ahmed, IV, 27, 267, 276-277; Ebu Davud, II, 161 h.n.: 1479; Tirmizi, V, 211, h.n.: 2969, 374, h.n.: 3247, 456, h.n.: 3372 de rivayet etmiş hasen sahih bir hadistir demiştir; İbn Mace, II, 1258, h.n.: 3828; Buhari, el-Edebu'l-Müfred, s.105; İbn Ebi Şeybe, Musannef, VI, 21, h.n.: 29167; İbn Hibban, II, 124, h.n.: 887; Beyhaki, Şuab, II, 37, h.n.: 1105; Hakim, I, 491 de: Senedi sahih olmakla birlikte Buhari ve Müslim rivayet etmemişlerdir demiş, Zehebi de bu husuta ona muvafakât etmiştir; İbn Cerir, Tefsir, XXIV, 78-79; Hepsi de Yesi' el-Kindi en-Numan b. Beşir'den Peygamber Efendimiz'e merfu bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. el-Elbani, Sahihu'l-Cami, I, 641, 3407 de sahih olduğunu belirtmiştir.

[56[56]] Ebu Davud, III, 550, h.n.: 3221; Hakim, I, 370 de sahih olduğunu belirmekte ve Zehebi de ona muvafakat etmiş bulunmaktadır. Hadisi Osman b. Afvan'ın azadlısı Hani Osman (r.a.)'dan merfu olarak rivayet etmiştir. El-elbani, Sahihu'l-cami, I, 224, h.n.: 945 te sahih olduğunu belirtmektedir

[57[57]] Nuaym b.Hammad, Fiten, I, 42-42, no: 51

iyiden iyiye araştırabilmek için olanca gayreti ortaya koymaktır. Şüphesiz insanların en bilgilisi ve Allah'a en yakın olanı onlara daha çok benzeyen onların yolunu en iyi bilen kimsedir. Çünkü din onlardan öğrenilmiştir. Onlar şeriatın şeriat sahibinden aktarılması hususunda asıl fertlerdir. Dolayısıyla Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in döneminde yaşayan insanlara uygun hareket ettiğin için çağdaşın olan kimselere muhalefet etmekten ötürü kesinlikle üzülmemelisin. Çünkü hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:
"İnsanlar anlaşmazlığa düştükleri takdirde, siz en büyük kalabalığa uymağa bakınız."[58[58]]
Ebu Şâme diye bilinen Abdurrahim b. İsmail şöyle demiştir: Nerede cemaate bağlanmak emri söz konusu edilirse bundan maksat hakka bağlılık ve ona uymaktır. İsterse ona sarılanların sayısı az, muhalefet edenler çok olsun; şu kadar var ki hak denilen şey ilk cemaatin izlediği yoldur, onlar da ashab-ı kirâmdır onlardan sonra batılın (izleyicilerinin) çokluğuna itibar edilmez.
Fudayl b. İyad da şu manada bir söz söylemiştir: "Sen hidayet yoluna bağlan, onu izleyenlerin azlığının sana zararı yoktur. Sapıklık yollarından da uzak dur, helak olanların çokluğuna da aldanma." İbn Mes'ud'da şöyle demiştir: "Sizler öyle bir zamandasınız ki, bu zamanda en hayırlılarınız işlerde elini çabuk tutandır. Sizden sonra ise öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda onların en hayırlıları -şüphelerin çokluğundan ötürü- işini oldukça sağlam tutan ve kolay kolay bir işin üzerine atılmayan kimse olacaktır."
İmam Gazzali dedi ki: "Andolsun ki doğru söylemiştir. Çünkü bu dönemde işini sağlam tutmayarak içinde bulundukları hallerinde kalabalığa uyan, onların daldıklarına dalan, onların helak oldukları gibi helak olur. Çünkü dinin esas dayanağı ve onu ayakta tutan direk çokça ibadet, çokça Kur'an okumak, açlıkla başka şeylerle mücahede etmek değildir. Dini ayakta tutan, dinin değişmesine ve farklı bir hal almasına götüren bid'atlerden ve din diye sonradan ortaya konulmuş olan hallerden ötürü ortaya çıkan afet ve musibetlerden korunmaktır. Nitekim ondan önceki peygamberlerin getirdikleri dinler de bu sebeple değişikliğe uğramıştır. Buna göre mümine düşen, bir kimsenin herhangi bir şeye gerçekten samimiyetle bağlanmasını ve çokça ibadet etmesini, onun hak üzere olduğuna delil görmemeli ve buna aldanmamalıdır. Çünkü o işe samimiyetle bağlı olması ve testerelerle biçilecek olsa dahi ondan dönmemesi onun hak üzere oluşuna delil değildir. Çünkü o iş üzerindeki kararlılığı ve ona samimiyetle bağlı olması o işin hak olmasından ötürü değildir. Aksine onun, böyle bir işi din kabul eden bir topluluk arasında yetişmesinden dolayıdır. Belli bir ortam içerisinde yaşamanın, onunla içli dışlı olmanın, hak ya da batıl olsun her hangi bir şeyi samimiyetle kabul etmede büyük bir etkisi vardır. Böyle bir samimi bağlanışın Yahudiler, Hıristiyanlar ve onların durumunda olan, mürekkep bir cahillik içerisinde bulunanlar arasında genellikle bulunduğuna dikkat etmek gerekir. Eğer durum böyle ise o halde bu dönemde her bir Müslümana düşen görev, bid'at ve din diye sonradan ortaya çıkartılan herhangi bir şeye aldanmaktan yahut ona doğru meyletmekten kendisini alabildiğine korumalı; dinini alışageldiği ve eğitimini aldığı geleneklerden muhafaza etmelidir. Çünkü bunlar öldürücü bir zehirdir bu zehirin afetlerinden kurtulup bunlarla birlikte hakkı açıkça görebilen kimseler pek azdır. Nitekim Kureyşliler alışageldikleri adetlerinden ötürü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in kendilerine getirmiş olduğu hidayeti ve apaçık belgeleri red ve inkar etmişlerdir. Bu onların kafir olmalarına ve tuğyan etmelerine sebep olmuştur. Bundan ötürü İbn Mes'ud şöyle derdi: "Sonradan ortaya çıkan bid'atlerden çokça sakınınız. Çünkü din bir defada kalplerden kaybolup gitmez, aksine şeytan sizin için iman kalplerinizden gidinceye kadar bir takım bid'atler ortaya atar durur."
Yüce Allah'tan bizlere hakkı hak olarak göstermesini ve ona uymayı nasib etmesini, batılı da batıl olarak göstermesini ve ondan uzak durmayı nasib etmesini dileriz.

[58[58]] Bkz. 34. dipnot

Ölümü Hatırlamaya ve Onun İçin Hazırlanmanın Gereğine Dair [59][59]:

Rasulullah *sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki: *"Lezzetleri yıkan ölümü çokça hatırlayınız."*[60][60] Bu hadis; Mesabihu's-Sunne adlı kitabın hasen hadislerindendir. Bunu Ebu Hureyre rivayet etmiştir. Hadis, ölüm her lezzeti kırar geçirir bu sebepten, ona gerektiği gibi hazırlanabilmeniz için ölümü çokça hatırlayınız demektir. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Lezzetleri yıkan ölümü çokça hatırlayınız:"* buyruğu oldukça kısa ve özlü bir ifadedir. Bu kısa sözlerde bütün öğütleri bir arada toplamıştır. Gerçek manada ölümü hatırlayan bir kimsenin hali hazırda aldığı lezzetler azalır, bu lezzetleri gelecekte temenni edemez, bunlardan ümit ettiği lezzetlere karşı rağbetlerini azaltır; fakat donuk nefisler ile gafil kalpler çokça şeyler dinlemeye uzunca öğütlere muhtaçtır, aksi takdirde Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Lezzetleri yıkan ölümü çokça hatırlayınız"* sözü ile birlikte Yüce Allah'ın: *"Her nefs ölümü tadacaktır"* (Al-i İmran, 3/185) buyrukları buyrukları dinleyene ve bunlar üzerinde düşünenlere yeterlidir. Çünkü ölümü hatırlamak, bu fani dünyadan yana tedirginlik duygusunu hissettirir ve her an kalıcı ahiret yurduna yönelmeye sebep teşkil eder. Çünkü ilim adamları şöyle demişlerdir: Ortada katıksız ve gerçek manasıyla bir yokluk ve hakiki manasıyla bir yok oluş söz konusu değildir. Ortada olan; ruhun beden ile ilgisinin kesintiye uğraması ve ondan bir süre ayrı kalmasından ibarettir. Bir halden bir diğer hale dönüş, bir yurttan bir diğerine geçiş vardır. Ölüm en büyük musibetlerdendir. Yüce Allah ona musibet adını vermiştir:

"Ve size ölüm musibeti gelip çattığında" (el-Maide, 5/106) diye buyurmaktadır. O halde ölüm en büyük musibettir; ondan da büyük musibet ise ölümden gafil olmaktır; onu hatırlamamak; onun üzerinde pek az düşünmektir.

Şüphesiz sadece ve sadece ölümde; ibret alan kimseler için yeteri kadar ibret vardır. Kurtubi *"et-Tezkire"* adlı eserinde şunları söylemektedir: "Ümmet ölümün bilinen belli bir yaşının ve belli bir hastalığının bulunmadığını icma ile kabul etmiştir. Böyle olmasına sebep ise, kişinin her zaman ölümden çekinmesi ve ona gerektiği gibi hazırlanmasıdır. Fakat dünya sevgisi ve dünya lezzetlerine dalış kendisine baskın gelmiş kimse, kaçınılmaz olarak ölümü hatırlamaktan yana gafildir. Ölümü hatırlamaz hatta yanında ölüm söz konusu edilecek olursa, ondan hoşlanmaz tabiatı ondan nefret eder. Çünkü kalbinde dünya sevgisinin üstünlük sağlamış olması, bunun bağlarının kalbine iyice kök salmış olması, bunlardan ayrılmaya sebep olan ölüm üzerinde tefekkür etmeye engeldir. Böyle bir kişi ölümü hatırlamayı sevmez, şayet ölümü hatırlayacak olursa, dünyaya esef edip ah vah etmek için anar. Ölümü yermekle vaktini geçirir. Ölümün daha çok hatırlanması onu geçtikçe Allah'tan uzaklaştırır. Çünkü hadisi şerifte varid olduğuna göre *"Allah'a kavuşmaktan hoşlanmayan bir kimse ile, Allah da kavuşmaktan hoşlanmaz."*[61][61] diye buyurulmaktadır. Bununla birlikte böyle bir kimsenin, ölümü hatırlaması kendisi için bir hayırdır. Çünkü ölümü hatırlamak, kişinin üzerindeki nimetleri kursağında bırakır; lezzetinin saflığını bulandırır. İnsanın lezzetini bulandıran, arzusunu eksilten her bir şey, aslında onun mutlu olmasının sebeplerinden kaynaklanır. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem: "Lezzetleri yıkanı çokça hatırlayınız."*[62][62] diye buyurmaktadır. Çünkü insan her zaman için şu iki halden birisi ile iç içedir: Ya darlık ve mihnet içerisindedir; ya bolluk ve nimet içerisindedir. Eğer darlık ve mihnet içerisinde ise ölümü hatırlamak onu içinde bulunduğu halini kendisine kolaylaştırır.

---

[59][59] Dördüncü Oturum (Kitabın Aslında Elli Sekizinci Oturumudur)

[60][60] İbn Hibban, IV, 281, 282, h.n.: 2981, 2982, 2983, 2984 Ebu Seleme'nin Ebu Hureyre'den Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* Efendinmize merfu olarak kaydettiği bir rivayettir. Son rivayette ise "Ölüm" lafzı fazladan zikredilmiştir el-Albâni Sahihu'l-Cami, s.2648 h.n.: 1211 de sahih olduğunu belirtmiş İbn Vehb İbn Hibban ve el-Bezzar tarafından nakledildiğini belirtmiştir

[61][61] Buhari, XI, 364, h.n.: 6507; Müslim, IV, 2065, h.n.: 2683 Katade Enes'ten o Übade'den Pegamber Efendimize merfu bir rivayet olarak

[62][62] Bu hadisin kaynakları az önce bu oturumun başlarında gösterilmiş bulunmaktadır.

Çünkü bu halin son bulacağını ve devam etmeyeceğini ona hatırlatır ve ölüm bu halden daha zordur. Eğer mutluluk ve nimet içerisinde bulunuyor ise ölümü hatırlaması gurura kapılmasını ve bu hal ile mutmain olmasını engeller. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in şöyle buyurduğu zikredilmiştir: *"Öğüt veren olarak ölüm yeter"*[63[63]]

El-Leffaf dedi ki "Ölümü çokça hatırlayan bir kimseye üç husus ikram olarak verilir: Çabucak tevbe eder, kanaatkar bir kalbi olur ve ibadeti severek yapar. Ölümü unutan kimseye de üç şey ceza olarak verilir. Tevbeyi geciktirir, sonraya bırakır, dünyaya karşı tamahı artar, ibadette tembellik gösterir."

Müminlerin annesi Âişe:

"Ey Allah'ın Resulu dedi. Şehitlerle beraber kimse haşrolacak mı?" O:

"Evet", dedi. *"Gece ve gündüz ölümü yirmi defa hatırlayan kimse"*, diye buyurdu.[64[64]]

Bu fazileti elde etmenin sebebi ise ölümü hatırlamanın, dünyadan uzak kalıp, ahirete hazırlanmayı gerektirmesidir. Ölümden gafil olmak ise, dünya arzu ve lezzetlerine gömülmeye ahireti unutmaya davet eder. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* de İbn Ömer'e şöyle demiştir: *"Dünyada bir garipmişsin, yahut bir yolcu imişsin gibi ol."*[65[65]]

Sanki Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* ona şöyle demiş gibidir: Sen bir yolcusun, ahirete gitmek üzere yola çıkacaksın, o bakımdan sakın dünyaya dört elle sarılıp, dünyanın zevklerine gelip geçici süslerine meyletme. Sağlığını ganimet bil ve onu yüce Allah'a itaatte kullan, hayatta iken amellerin karşılığının verileceği günde, gözünü aydınlatacak şeyleri, önden göndermeye bak. Bu ise ancak ölümü hatırlamakla gerçekleşir bundan dolayı, ölümün hatırlanması en faziletli ve en yararlı bir iştir. İnsanların ölümü hatırlamaktan yana gafil olmaları, onun üzerinde az düşünmeleri ve onu hatırlamamaları dolayısıyladır ki, ölümü hatırlayanları bile bu hususta kalbini ona hazırlayarak hatırlamaz. Aksine dünya meşguliyetleriyle uğraşan bir kalp ile onu hatırlar. Dolayısıyla onu kalbinden hatırlamasının ona faydası olmuyor oysa kula düşen, ölümü hatırlama dışında kalbinde hiç bir şey barındırmamasıdır. Çünkü ölüm onun önündedir o başka hiç bir şeyi hatırlamayan bir kalp ile ölümü hatırlayacak olursa, belki bundan etkilenir. İşte o vakit dünya sebebiyle sevilmesi azalır, kalbi bunlara kanmaz, nefsin esiri olup günahlar üzerinde ısrar eden bir kimsenin, kalbini tedavi etmek suretiyle, nefsini ıslah etme gayretini göstermelidir. Kalplerin tedavi edilmesi vaciptir. Özellikle kalpler katı ise, onlar dört şeyle tedavi edilebilir. Çünkü ilim adamları şöyle demişlerdir: Kalpler katılaştığı takdirde, bu kalp sahiplerinin dört şeye bağlanması gerekir: Birincisi, insanların dünyadan, ahirete; masiyetten, itaate; çokça davet olunduğu, ilim meclislerinde hazır bulunmalıdır. Çünkü bu yolla kalpler yumuşar ve bunun kalplere faydası vardır.

İkincisi, lezzetleri yıkan, toplulukları dağıtan, oğulları ve kızları yetim bırakan, ölümü hatırlamak.

Üç. Ölüm döşeğinde olanları görmek. Ölüm döşeğinde olanı görüp onun ölüm sarhoşluğuna, ruhunu verme haline tanık olup, ölümünden sonraki yüzünü dikkatle incelemek, nefislerden zevkleri, kalplerden sevinçleri, söküp atar. Gözleri uykusuz bırakır, bedenleri rahatsız eder. Kişiyi itaatlere yöneltir.

İşte bunlar kalbi katı, nefsinin esiri olmuş, günahlar üzerinde ısrar eden kimsenin, hastalığına ilaç olmak üzere yardımlarını almaları gereken bir hususlardır. Eğer bu ilaçlarla faydalanırsa, mesele yok şayet kalbinin katılığı, bundan da büyük olup günahları işlemeye iten sebepler, güçlü ise kabirleri ziyaret etmek, birinci ve ikinci hususun yapmadığı kadar bir tesir bırakır. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:

[63[63]] Bu sözü İbn Asakir Ebu'd-Derda *radıyallahu anh*'ın sözü olarak rivayet etmiştir. Peygamber'e ulaşan bir hadis olarak tesbit edemedim.

[64[64]] Hadisin kaynağını tesbit edemedim.

[65[65]] Tirmizi, IV, 567, h.n.: 2333; İbn Mâce, II, 1378, h.n.: 411; Ahmed, II, 24 Mücahid'in İbn Ömer'den Peygamber Efendimiz'e merfu bir hadisi olarak zikretmektedir. el-Elbâni Sahihu'l-cami, II, 840, h.n.: 4579 da sahih olduğunu belirtmektedir

"Kabirleri ziyaret ediniz çünkü kabirleri ziyaret ölümü ve ahireti hatırlatır, dünyaya rağbeti azaltır."[66[66]]
Birinci husus, (alimlerin meclisinde bulunma) kulakla işitmektir. İkincisi ise, (ölümü hatırlamak) kalbe varılacak sonu haber vermektir. Ölüm döşeğinde bulunanı görmek ve kabir ziyaretinde bulunmak ise gözle görmektir. Bundan dolayı, bu ikisi birinci ve ikincisinden daha etkilidirler. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* de: *"Haber vermek gözle görmek gibi değildir."* diye buyurmuştur.[67[67]]
Fakat ölüm halinde bulunan kimsenin, bu halinden ibret ve öğüt almak her zaman için mümkün değildir. Herhangi bir vakit, kalbini tedavi etmek isteyen kimseye her zaman denk düşmez. Kabir ziyareti ise daha çok bulunan ve yapılabilen bir iştir, onunla yararlanma imkanı daha geniştir; şu kadar var ki, kabirleri ziyaret etmek isteyen bir kimsenin, bu dönemde insanların çoğunun yaptıkları bid'at ziyaret şeklinden, kendisini koruması gerekir. Bu bid'at ziyaret şekli ise, oralarda namaz kılmak, etraflarında dönmek, kabirleri öpüp onları istilâm etmek, yanakları kabirlere sürmek, topraklarını alıp kabir sahiplerini çağırıp onlardan yardım istemek, kabirdekilerden zafer, rızık, çocuk, afiyet, borçların ödenmesi, sıkıntıların giderilmesi, düşkünlerin imdadına, yetişilmesi ve buna benzer putperestlerin vaktiyle putlarından istedikleri gibi diğer ihtiyaçlarını onlardan istemek suretiyle yapılan kabir ziyaretidir.
Müslüman alimlerin ittifakı ile, bunların hiçbirisi meşru değildir. Çünkü böyle bir işi alemlerin rabbinin rasûlu yapmadığı gibi, ashabdan, tabiinden ve diğer önder imamlardan, hiç birisi de yapmış değildir. Bunun yerine kabir ziyareti ile ilgili adaba riayet eder, kabir ziyaretine giderken kalbini uyanık tutar. Kabir ziyaretinden elde edeceği pay sadece oraları dolaşmaktan ibaret olmamalıdır. Çünkü bu kadarlık bir ziyaret hayvanların da yapabileceği bir şeydir, bunun yerine o kabir ziyaretiyle yüce Allah'ın rızasını, nefsini ıslah etmeyi, kalbini tedavi etmeyi, niyyet eder. Kabirler üzerinde yürümekten, onlar üzerinde oturmaktan kaçınır -hadisi şerifte geçtiği gibi- kabirde bulunanlara selam verir, onlara, huzurda bulunanlar gibi hitap eder ve *"Esselamu aleykum dara kavmin müminin: Ey müminler topluluğunun diyarı(nda bulunanlar) selam sizlere"* der. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* böyle derdi. Ölünün yanına ulaştı mı onun yüz tarafından ona doğru ilerlemeli ve yine ona selam vermelidir fakat dua etmek istediği takdirde ayakta ve kıbleye yönelmiş olarak dua eder. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in kabrini ziyaret halinde de bunu yapar. Daha sonra toprağın altında bulunup ta bir zamanlar arkadaşlarıyla, aşiretlerle yarışan, mallar azıklar toplayan, ummadığı bir zamanda ve beklemediği bir halde ölümün gelip kendisine yetiştiği, sevdiklerinden ailesinden ayrılıp, toprağın altında bulunan kimselerin halinden ibret alır. Bunlar kabre girip kabir sualiyle sınandıklarında, acaba doğru cevap verebildiler mi? Kabirleri cennet bahçelerinden bir bahçe oldu mu? Yoksa yanlış cevap verdiler de kabirleri cehennem çukurlarından bir çukura mı döndü? Daha sonra, kendisini ölmüş, kabre girmiş, ailesi, çocukları, tanıyanları, kendisini bırakıp gitmiş tek başına kalmış gibi düşünür ve şu anda kendisine soru sorulmakta olduğunu tasavvur eder acaba ne cevap verecek? Kendisinden önce geçip gitmiş bulunan, bir çok emeller beslemiş, mal toplayıp durmuş kardeşleri, yaşıtlarının hali acaba nedir? Nasıl onların emelleri kesiliverdi? Onların malının kendilerine asla hiç bir faydası yok toprak yüzlerinin güzelliğini bozmuş, toprağın altında, kabirlerde parçaları dağılmış, hanımları arkalarında dul kalmış, çocukları öksüz olmuş, başkaları mallarını aralarında paylaşmış… Ve bilsin ki onun dünyaya olan meyli önden gidenlerin meyli gibidir, onun da gafleti onların gafletine benzer, şüphesiz o da onların vardıkları sonuca

---

[66[66]] Müslim; II, 671, h.n.: 976 Ebu Hazim'den O Ebu Hureyre'den Peygamber Efendimiz'e merfu bir hadis olarak rivayet etmiştir.
[67[67]] Ahmed, I, 271; Hakim, II, 321 de kaydetmiş olup Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olmakla birlikte rivayet etmemişlerdir, demiş Zehebi de bu hususta ona muvafakat etmiştir. Said b. Cubeyr'in İbn Abbas'tan Peygamber Efendimiz'e merfu bir rivayeti olarak kaydetmiştir. el-Elbâni Sahihu'l-cami, II, 948 de h.n.: 5374 ve 5373 de Ebu Hureyre'den gelen bir rivayet olarak kaydetmiş ve sahih olduğunu belirtmiştir.

ulaşacaktır. Kesinlikle bilsin ki onun da hali onların ki gibi olacaktır. Ve muhakkak, ölüm her şeyi kesip bitirecek, yok olup gitmek çabucak gerçekleşiverecek...